

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

XIII. évfolyam.

11–12. szám

1904.

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET

ÉRTESITŐJE.

SZERKESZTETTE :

MERZA GYULA.

TARTALOM: A muzeumok és az idegenforgalom. — Márki Sándor dr.: Erdély története. — Téglás Gábor: Alsó-Porumbákról a Nyegoj csúcsáig (3 képpel). — A hegymászó kerékpár. — K. Fodor János: A szász-fénesi székelykapuról (3 képpel). — Herrmann Antal dr.: Turista ötletek. — Rácz Miklós: Helynevek Nagybánya környékén. — Herrmann Antal dr.: Erdélyi kincses mondák és hiedelmek (II.). — Különfélék: Állítsunk siremléket Radnótinak! — Az erdélyi részek turista térképe. — Hazai örmény muzeum. — A választói kiállítás. — Könyvesház: Három nap a Magas-Tátrában. — A róna vadvirágai. (Irta: Tanács József). — Egyesületi élet: A novemberi és decemberi választmányi gyűlések. —

ELŐFIZETÉSI ÁRA 10 KOR.

AZ E. K. E. RENDES TAGJAI TAGDIJUK FEJÉBEN INGYEN KAPJÁK.

MEGJELENIK IDŐKÖZÖNKÉNT.

KOLOZSVÁR,
AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET KIADÁSA.

1904.

Sárga Gergely fehérnemű, vászon és férfi divat raktára Kolozsvárt,
Wesselényi Miklós-utca (Belhid-utca) 8.

Teljes menyasszonyi kelengyék kiállítása. Legujabb bel- és külföldi fehérnemű különlegességek és férfi divatcikkek nagy raktára. — Wein Károly és Társa késmárki vászon és asztalnemű gyár főraktára. Dús választék valódi Richter-féle rumburgi vászon, chiffon, Regenhart és Raymann-féle asztalneműek, szőnyegárúk, paplan, matrác, függönyök és pokrócokból. Szabott árak! Pontos kiszolgálás!

Hazai gyártmányú árukban nagy választék.

Cs. és kir.
udvari
szállító

Szerb. kir.
udvari
szállító.

Neumann N.

férfi- és gyermekruhatelepe. Kolozsvár, Mátyás király-tér 14. sz.

az őszi és téli idényre

őszi és téli öltönyöket, átmeneti kabátokat (Doubl Ulster), Havelok ujjakkal és ujjak nélkül, rövid gazd. kabátok szövet vagy szörmebéléssel, városi és utazó bundák a legujabb kivitelben.

Nagy választék fiu- és leányruhák és télkabátokból.

— **Minták és képes árjegyzékek ingyen és bérmentve.** —

Levélben való megrendeléseknél elegendő mértéknek egy régi öltöny beküldése. — Gyermek ruhák rendelésénél elegendő, ha a gyermek korát, a kívánt színt és árt velem közlik.

**Frakk öltönyök, Szalon öltönyök, Smoking öltönyök,
Ferenc József öltönyök.**

Készen és mérték után.

5 százalék az E. K. E. javára!

E. K. E.-pezső. Megrendelhető belatini *Belatiny* Artur pezsgőgyárosnál,
Budapest, Üllői-út 60.

Kérjünk E. K. E.-gyujtót!

— 5% az E. K. E. javára. —

E. K. E.-gyűjtő. Megrendelhető az *Unió* magyar ált. gyűjtőgyár r. t.-nél Budafok.

A nagyszebeni

Alapított 1865.

Általános Takarékpénztár

ad jelzálogkölcsönöket, félévi (tő-két és kamatokat magukban foglaló) rész-letekben történő törlesztésre, és pedig a következő feltételek mellett:

A 4³/₄% kamatláb mellett 50 évi törlesztésre: kölcsön legkisebb összege 30,000 K. — A törlesztés 100 félévi részletben történik; a félévi részlet minden 1000 K. után — — — — — 26 K. 11 f.

B 5% kamatláb mellett 50 évi törlesztésre: a kölcsön legkisebb összege 20,000 K. — A törlesztés 100 félévi részletben történik; a félévi részlet minden 1000 K. után — — — — — 27 K. 16 f.

C 5¹/₄% kamatláb mellett a kölcsön legkisebb összege 10,000 K.

a) **41 évi törlesztésnél** (82 félévi részlet) a félévi részlet minden 1000 K. után — — — — — 29 K. 60 f.

b) **35 évi törlesztésnél** (70 félévi részlet) a félévi részlet minden 1000 K. után — — — — — 31 K. 08 f.

D 5³/₄% kamatláb mellett a kölcsön legkisebb összege 2000 K.

a) **40 évi törlesztésnél** (80 félévi részlet) a félévi részlet minden 1000 K. után — — — — — 31 K. 84 f.

b) **25 évi törlesztésnél** (50 félévi részlet) a félévi részlet minden 1000 K. után — — — — — 37 K. 47 f.

c) **10 évi törlesztésnél** (20 félévi részlet) a félévi részlet minden 1000 K. után — — — — — 65 K. 05 f.

E 6% kamatláb mellett a kölcsön legkisebb összege 1000 K.

a) **32 évi törlesztésnél** (64 félévi részlet) a félévi részlet minden 1000 K. után — — — — — 34 K. 98 f.

b) **23 évi törlesztésnél** (46 félévi részlet) a félévi részlet minden 1000 K. után — — — — — 39 K. 81 f.

c) **18 évi törlesztésnél** (36 félévi részlet) a félévi részlet minden 1000 K. után — — — — — 45 K. 05 f.

d) **15 évi törlesztésnél** (30 félévi részlet) a félévi részlet minden 1000 K. után — — — — — 50 K. 09 f.

Az A. alatti kölcsönök csak földbirtokra; a B. C. D. és E. alattiak házakra is adatnak; valamennyi kölcsön — az egyszersmindenkorra 1% törzsdíjon kívül — minden egyéb levonás nélkül teljes összegben készpénzben fizettetik ki. — Kölcsönkérvényeket átvesznek Kolozsivárt dr. **Dobál Ferenc** ügyvéd ur (Deák F. u. 41 sz.) és **Kaantz József** ur (Ferenc J. ut. 17. sz.)

EISENBERGER ÁBRAHÁM

uri szabó és ruha nagy raktáros.

Ajánlja dusan felszerelt szövet raktárát u. m. hazai, angol, skót szövet különlegességeket a legdivatosabb kivitelben, legújabb szabással is a leggondosabb elkészítéssel. Továbbá ajánlja dusan felszerelt raktárát, melyben állandóan a legdivatosabb öltönyök, felöltők, ulszterek, lovagló és sport ruhák rendelkeznek. Továbbá vannak raktáromon városi és utazó bundák, valamint dán bőr kabátok a legdrágább kivitelig.

Szolid kiszolgálásról cégem régi fenállása biztosítja a mélyen tisztelt vevő közönséget.

Vidéki megrendelések a legnagyobb gondal lesznek elintézve azon nap. A miért is legnagyobb bizalommal fordulhatnak cégemhez, melyben a legelőnyösebb kiszolgálásról fognak meggyőződni.

Magamat becses pártfogásokba ajánlvam maradtam

Eisenberger Ábrahám, uri szabó.

Wesselényi Miklós-u., Kornis-utca sarok.

Calderoni és Jársa Budapest.

Látszerraktár: **Váci-utca 1. sz.** Mű-és tanszerraktár: **Kis-Hid-utca 8. sz.** Ajánlunk: **szemüveget és orrcsipe-tőket** finom üveg- vagy valódi hegyi jegecsekkel: **Színhazi és kettős tábori látszőveket**, a legjobb mintákban és felszerelésekben **Zeiss, Buch és Goerz-féle prizmas távcszőveket, aneroid és higany-sulymérőket**, ablak-, szoba-terem- és fürdő- **hőmérőket, görcső-veket, nagyító üvegeket, rajzesz-kőzőket, teleszkopokat** stb. Továbbá **varáslámpákat** finom képekkel. **Vil-lámgepeket, földtekéket** különböző nagyságban. **Fényképészeti készülé-keket**, melyekkel bárki minden elős-meretek nélkül a legszebb képeket készit-heti. **Vidéki megrendelések gyorsan és pontosan eszközöltetnek.**

Árjegyzék bérmentve küldetik.

E. K. E. háziipari cikkek.

(Kalotaszegi varrottások, székely himzések, csángó szőttések, körösfői himés butorok). Megrendelhetők az E. K. E. irodájában, (Mátyás ház, Mátyás király utca 3. szám) Kolozsivárt.

Czink József

Elő erdélyrészi műruhafestő és (Chemische) tisztító intézete

Kolozsvárt, Wesselényi Miklós-utca 25. sz.

Műhely: Dézma-utca 5., saját házában

Festésre és tisztításra elvállal megfoltosodott és szinchagyott női, férfi és gyermekruhákat teljesen fejtelten állapotban, függönyöket, butorszöveteket, ágytakarókat, szöveteket, kendőket, stb. a legtekintélyesebben és olcsó árak mellett eszközöl. Előforduló gyász eseteknél a ruhák 24 óra alatt festetnek feketére.

IRODALOM.

Erdély című folyóiratunk 1896. évf. 1—4. számait előnyöz föltételek mellett visszaváltjuk!

Uj szépirodalmi hetilap. Az Élet című új szépirodalmi hetilap indult meg. Tulajdonképpen régi, de azért mégis új. A Képes Családi Lapokról van szó. A lap Az Élet címmel folytatja pályafutását, új címmel, új szerkesztéssel, új elyekkel, új és modern beosztással és kiállítással. Az Élet tehát részleg a nagy közönség pártfogására. Az ára olcsó: negyedévre csak három korona. A kiadóhivatal (Budapest, Múzeum-körút 7., földszint) szívesen szolgál mutatványszámmal.

A Divat-Ujság minden hónapban kétszer jelenik meg. Előfizetési ára nagyon olcsó: negyedévre, postán való szétküldéssel, két korona husz fillér. Előfizetni legcélszerűbben a kiadóhivatalba intézett postautalványon lehet. A Divat-Ujság kiadóhivatala Budapesten, VIII., Rökk Szilárd-utca 4. számú házában van.

A Nap. Példátlan sikerrel egy csapásra hódította meg A Nap a közönséget. Frissesége, elevensége, rovatainak bősége, az egész lap eleganciája és kedvessége teljesen meghódították A Nap számára a közönség szívét. A Nap ezenfelül a legolcsóbb napilap; előfizetési ára negyedévre csak 4 kor., egy hónapra 1 korona 40 fillér. A Nap valamennyi ujság megelőzésével a legkimerítőbb tartalommal már kora reggel megérkezik az összes vidéki városokba. A Nap felelős szerkesztője: Braun Sándor, főmunkatársa: Ábrányi Emil. Mutatványszámot készséggel küld A Nap kiadóhivatala: Budapest, Rökk Szilárd-utca 9.

Az Ujság politikai napilap minden előfizetője ingyen megkapja Az Ujság Nagy Képes Naptárát. A lap

húsvéti ajándéka a Herczeg Ferenc-Album lesz. — Az Ujság előfizetési ára 1 óra: 2 kor. 40 fill., negyedévre: 7 kor., félévre: 14 kor., 1 évre 28 kor.; de az állami, megyei, városi tisztviselők, lelkészek, tanárok, tanítók kedvezményes, — havi 2 kor.— áfban kapják. Megrendelő cím: Az Ujság kiadóhivatala, Budapest, Kerespesi-út 54. sz.

Az Egyetértés 1905-ben. Ez a 39 év óta fennálló kiváló politikai napilap, mely most Dr. Pap Zoltán orsz. képviselő szerkesztésében jelenik meg, egészen új köntösű öltött, új életre ébredt, visszaszerződtette régi neves munkatársait és sokszoros lelkesedéssel küzd céljáért. Ingyen adja minden előfizetőjének a „Magyar Szalon” című szépirodalmi havi folyóiratot. Az „Egyetértés”-re legcélszerűbben postautalványon lehet előfizetni. Előfizetési ára negyedévre 10 kor., 1 óra: 3-60 kor. Kedvezményes ár tisztviselők, papok, tanárok, jegyzők részére: negyedévre 7 kor., 1 óra: 2-40 kor. Kiadóhivatal: Budapest, IV., Vármege-utca 11. sz.

27 év nagy idő egy lap életében. A Pesti Hirlap, a hazánkban kétség-telenül legelterjedtebb napilap, most lép immár 28-ik évfolyamába. E hosszú idő alatt valóban oly mély gyökereket vert a magyar olvasó-közönség szívében, hogy arra szinte nincs is példa az országban. E lap nagy előnye, hogy legtöbb és legváltozatosabb tartalommal jelenik meg napról-napra, vasárnapi és ünnepi számai egész kötetek, minden nap közöl eredeti és külföldi tárcát, humoros cikkeket (Kis komédiák), Esti levelet aktuális kérdésekről. Ezért ajánljuk t. olvasóink pártfogásába a Pesti Hirlapot, melynek előfizetési ára egy óra csak 2 kor. 40 fillér s az a kiadóhivatalba címzendő: Budapest, V., Váci-körút 78., honnan mutatványszámokat is lehet kérni

5 százalék az E. K. E. javára!

E. K. E.-rum. Megrendelhető *Gottschlig* Ágoston udv. szállítónál, Budapest, Kőbánya, Felső-Vaspálya-u. 23. sz.

Nyomatott Gombos Ferencnél Kolozsvárt. Deák-Ferenc-utca 12. szám alatt.

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

Kiadja: az Erdélyi Kárpát-Egyesület.

A MUZEUMOK ÉS AZ IDEGEN- FORGALOM.

Tagadhatatlan, hogy a muzeumok a közszellem hazafias és kulturális irányítására nagy befolyással vannak. Nevelő és izléstkeltő, tudományos és kegyeletet ébresztő hatása van a legtöbb gyűjteménynek; az egyes tárgyak művészi és könnyen áttekinthető elrendezése pedig többé-kevésbé tanulságossá igyekszik tenni a megtekintésükre fordított időt.

A muzeumok alapításánál mint két főirányzatról, t. i. közép- ponti nagyobb és vidéki kisebb muzeumokról lehet szó.

Az első irányzat központosít és a vidéki gyűjtemények létrejöttét csak annyiban segíti elő, a mennyiben azokat végtére is magába olvaszthatja. Azonban ott, a hol a tarka népelet annyi parlagon álló mezeje vár kiművelésre, mint nálunk Erdélyben, kiváltképpen a néprajz, a nép- és háziipar s a népművészet terén: ott egyenesen közhasznú törekvés a vidéknek együttműködésre hivatott, a társadalmi ellentéteket kiegyenlítő s az elméleti és gyakorlati erőket tömörítő tényezőit közös munkájukban támogatni.

Országrészünk középpontján, Kolozsvárt, már is elég gazdag prehiszterikus, néprajzi, természetrajzi, iparművészeti stb. gyűjtemények állanak a megforduló idegenség, a látni vágyó tanuló ifjuság és a tanulni óhajtó iparosok számára. Már most az a kérdés, hogy erőszakkal, vagyis minden vidéki muzeális mozgalom lehetetlenné tételével igyekezzünk-e Budapest mintájára központosítani, avagy egyes különleges és bizonyos vidéki gócpontokon indokolt lokálpatriotizmus alapján az illető vidék segítségére menjünk?

Ez utóbbi alatt nem a minden áron keresztülhajtandó de-centralizációt kell érteni, hanem igen is azt, amit különben egy a központosítás elvét valló egyén úgy értelmezett, hogy t. i. hagyjuk az egyes helyi érdekeltségeket gyűjteni, muzeumokat szervezni, mert bárhol is megmenteni a régiségeket többet ér, mint azokat tüzzel-vassal egy intézetbe kényszeríteni. Ezt a helyes gondolkozást még jobban megvilágítja az olyan körülmény, a hol a megfelelő muzeumi tárgyak csakis bizonyos helyen és még ott is csak bizonyos miliő-ben állíthatók fel.

Ilyen mindenekelőtt a tervezett *Örmény Muzeum*, mely Szamosujvár nélkül és e városon kívül ez idő szerint meg nem valósítható.

De mivel volna ártalmára a kolozsvári gyűjteményeknek, ha pl. alkalmas vidéki pontokon *Csángó Muzeumot*, fürdőügyi muzeumot, vagy székely-tájrajzi gyűjteményt hoznának létre? Hiszen ma már a tudományos szempont mellett határozott idegenforgalmi érdekek is nem ritkán és méltán közbejátszanak valamely helyi látnivaló létesítésére. Nagyszabásu az a terv is, a mely gr. *Majláth* püspököt, egyesületünk melegen érdeklődő alapító tagját foglalkoztatja, kinek minden szépért, nemesért és jóért lelkesülni tudó műérzéke a saját püspöki székhelyén már tavasszal restaurálandó ősi székesegyházban egy *erdélyi kath. egyházi muzeum* létrejöttén fáradozik.

Amint az *Örmény Muzeum* a hazai és keleti örménység különleges ritkaságait lesz hivatva egyelőre részben másutt, részben a sz.-ujvári örmény főtemplom szintén restaurálás előtt álló oratoriumaiba befogadni, akként zárja majd kebelébe a gyulafehérvári *dóm-muzeum* is az erdélyszerte elkallódástól féltethető régi templomi fölszereléseket, képző- és iparművészeti tárgyakat, sodrony-zománcos kelyheket, nonstránciakat és az erdélyi ötvös művészet egyéb remekeit, antik kazulákat, festményeket és domborműveket, melyeket ujakkal cserél ki a főpásztori áldozatkész-ség. Egy, a szent családot ábrázoló remek szárnyas oltárt, mely sutha volt dobva, a kiváló műérzékű főpap egy kolozsmegyei bérma útja alkalmával azonnal becsomagoltatott s ma már styl-szerűen helyreállítva, lakosztályát díszítve a *dóm-muzeumban* leendő elhelyezésre vár.

Tehát vannak olyan muzeális mozgalmak, amelyek helyhez kötvék s ha ott nem segítjük elő, a központ számára teljesen kivihetetlenek.

S minthogy az egyes muzeumok egymással csereviszonyba léphetnek és duplumaikat kicserélhetik, ezen a réven a központ is inkább gyarapodhatik.

Ennélfogva tehát lelkünkön viselve egész Erdély idegenforgalmi érdekeit, melegen üdvözljük a vidék indokolt muzeumi mozgalmait.

ERDÉLY TÖRTÉNETE.

— Az Erdélyi Úti Kalauz előkészítés alatt lévő 3-ik kiadásából. —

Malaha a magyar Délkeleti-felföld volt Európa Eldorádója. Első ismert lakosainak, az a g a t h y r s u s o k n a k arany ékszerei oly anformán izgatták az ó-kor népeit, mint az új-kor kezdetén az indiánok arany fülbevalói a spanyolokat.

A bányavidék birtokára való törekvés adott alkalmat (Kr. e. 513-ban) Darius első európai hadjáratára. Délnyugatról ezek készítették honfoglalásra a thrákféle g é t á k a t, vagyis d á k o k a t, a kik utóbb egy Nagy Sándor ellen is megtudták védelmezni a déli párkányhegyek átjáróit. Julius Caesart Brutusék az „Aranyország” elfoglalására való készülődései közben szúrták le. Csak másfél század múlva sikerült Trajanusnak legyőznie Decebalus dák királyt, meghódítani és r ó m a i t a r t o m á n y n y á t e n n i a felföldön alakult Daciát.

A daciai arany és só körülbelül olyan közgazdasági szükséglet volt Rómára nézve, mint a szicíliai gabona; s a felföld katonai fontossága sem látszott sokkal kisebbnek, mint a szigeté. Érthető tehát az a gond, melylyel az új hódítást biztosítani törekedtek. A bányák vidékére vezettek a most épített állami utak; az Alföld kapzsi barbárai ellen a l i m e s hosszú vonala ezt védelmezte és szélein emelkedtek az új gyarmatosok legvirágzóbb városai, a római műveltség központjai. Ezek és a katonai fegyelem voltak a legerősebb kapcsok, melyek a legionáriusokat s a világ minden akkor ismert részéből velök jött gyarmatosokat a felföld bércei és óserdői közt összetartották. Tarkább népvegyületet valamely mai aranyvidéken is alig lehetne elképzeln.

Városi élet, ipar, kereskedelem úgy szólván egyszerre megszűnt másfél század múlva, midőn (270. táján) Aurelianus császár a felföldről a Duna jobb partjának védelmére vonta vissza hadait. A maradni nem merő gyarmatosokat is ottan, Moesiában telepítette le, Daciát pedig sorsára hagyta.

A legiókkal együtt vonult ki onnan az állam eszméje. A dákok ivadékainak lelke nem forrt egybe a rómaiakéval; az állam nem volt egyúttal hazájok; a jóllét nem volt szabadság; az engedelmesség nem volt szeretet. S ha az lett volna is, oda-hagyták azt a földet, melyen azzá kell vala lennie.

Hét század telt el a magyarok honfoglalásáig. Ez idő alatt gótok, vandalok és gepidák, szlávok, hunok és avarok szálltak a Kárpátok délkeleti felföldjére. Nyílt, szabad mezei élet után vágyakozva, romba engedték dőlni a dákok és rómaiak városait. Fű, fa, bozót nőtt a törmelék fölé; repkény, iszalag futotta be a szobrokat, oltárokat, kőkoporsókat, mint a történelemben azok a mondák, melyek a széke-

Iyek eredetéről, Csaba királyfőről, Töhötöm honfoglalásáról szólnak: romoknak mind-megannyi ékei.

Bizonyos, hogy a völgyeken fölfelé haladva, a magyarok még a vezérek korában eljutottak erre a földre, melyet a honfoglalók már csak stratégiai fontosságánál fogva sem hagyhattak fedezet nélkül. E földnek vajdája a XI. század elején Gyula vezér volt; s az ő függetlenségre való törekvése ösztönözte az első királyt, Istvánt, hogy ezt az „erdőelvi“ határőrvidéket az anyaországhoz hasonlóan szervezze. A Szamos, Maros és Küküllő mentében vármegyék alakultak, püspökség keletkezett, melynek székhelye Gyulafehérvár lón. A Meszesen túl fekvő vidék külön — mint most mondanók, — polgári és katonai kormányzót kapott, ki vajda címet viselt. Tőle függetlenül alakult meg a Hargita két oldalán a székelység, mely a XIII. század végén külön közös ispánt nyert. A délvideki királyi földeken pedig már II. Géza telepített le Flandriából és a Trier és Düsseldorf közt levő vidékről bevándorolt szászokat, kiknek főkormányzójuk a vajda lett; különben a legszélesebb körű önkormányzási jogokkal éltek. Összeségükben ép úgy szabad polgárok voltak, mint a székelyek, szabad nemesek. A két népelem közé, a Barcaságba, II. Endre 1211-ben a német lovagrendieket fogadta be; 14 esztendő mulva azonban már ki is verte, midőn a gyorsan betelepített szép vidéket egy, a Fekete-tengerig terjedő külön állam alapjárá akarták tenni. Területüket a szászok kapták, kiknek nagy részét a király (az Andreanumban) politikailag épen egy esztendővel azelőtt egyesítette. Politikai és katonai tekintetben a szászok ispánja, egyházi téren pedig a szebeni prépost a magyar állameszme keretén belül örködött széleskörű kiváltságaik fölött.

Először az Andreanum (1224) említi a felföld lakosaiul az oláhokat, ahogy a Balkán-félszigetről bevándorló pásztorokat nevezték. Ugyanezen időben került Kunország — a mai Románia, — magyar hűbéruralom alá s így onnan most már az oláhok szabadon költözökdhettek be. A tatárjárás elsöpörte Kunországot s földulta Erdély belsejét is. A néptelenül maradt területekre a királyok mindenütt oláhokat telepítettek és mint jobbágysokat, földművelésre akarták szoktatni őket. Míg a jobbágyoknak általában véve volt bizonyos beleszólásuk a közügyekbe, ezekben nekik is részt engedtek; így pl. 1291-ben a magyarokkal, székelyekkel és szászokkal együtt először és utoljára az oláhok is megjelentek Erdély külön gyűlésén. Utoljára azért, mert csak jobbágyok voltak, a jobbágyok pedig — a tiz esztendő mulva kihalt Árpádok után — közjogi tekintetben mindenütt jogtalan osztályba juttattak, még a magyar jobbágyok is.

Politikai önállóságot a királyok soha sem engedtek Erdélynek, mely különben is a magyar országgyűlésre küldte követeit, s törvényeket onnan kapott. Mivel azonban földrajzi helyzeténél, lakosai számánál, stratégiai fontosságánál s a királyi székhelytől való távolságánál fogva az önkormányzat Erdélyben bizonyos fokig jogosultnak látszott, a királyok a vajdát mint helyettesöket s az erdélyi haderők vezérét hovatovább nagyobb hatáskörrel látták el, és helyi gyűlések tartására is följosították, a mi bizonyos tekintetben tartományi színezetet adott Erdélynek. Ez országrész nem szakadt el az anyaországtól akkor sem, mikor az Árpádok kihaltával (1301) a szent korona Kun László vajdának a kezébe került.

A egyes házból való királyok idejében (1301—1526) Erdély katonai fontosságát egyrészt a szomszédságában keletkezett két fejedelemség (Moldva és Oláhország), másrészt az egész keresztény civilizációt fenyegető török birodalom még inkább emelte. 1420-ban tört az első török sereg a havasalföldi oláh fejedelem ösztönzése következtében Erdélyre. Ide járult, hogy a jobbágyok 1437-ben nyílt lázadásban követelték türhetetlen helyzetök javítását. Ezek a külső és belső bonyodalmak okozták, hogy 1437. szeptemberében a három nemzet: a magyar, székely és szász

szorosabban egyesült egymással s a következő esztendőben védő- és dacszövetséget kötött minden külső és belső ellenség ellen.

Ilyenféle ligával a középkor végén Európa sok más országában találkozunk. Az állam megértette a szövetségben rejlő intést s Erdélyt a külső ellenségekkel szemben legjobb hadvezéreinek védelmére bízta. Hunyadi János vajda a nagyszebeni és vaskapui csatában Erdélyt a török hódítás ellen megtaltalmazván, ismételve támadó hadjáratot intézett Törökország ellen s utoljára a nándorfehérvári csatában oltalmazta meg az ország határait. Fia, Mátyás, mint az egységes haza királya (1458—1490), Kelet helyett inkább Nyugatra fordította tekintetét. S midőn szülőföldjén, ezen a délkeleti felföldön Szentgyörgyi vajda föllázadt, hogy e területet földrajzi és közigazgatási fogalomból valóságos Erdélyországgá tegye, a pártütöket gyorsan leverte és keményen lakoltatta. A törökök Mátyás idejében is betörték Erdélybe; a kenyérmezei emlék azonban vereségöknek s egyszersmind Kinizsy és Báthory dicsőségének hirdetője.

A XVI. század elején (1511) Szapolyai János, a magyar nemzeti párt vezére, lőn vajdává. A mohácsi csata (1529) után a volt vajda, mint király, leverte az új vajdának, Majláth Istvánnak a lázadását s az egységes állam eszméjét képviselte még a nagyváradi béke (1538) után is, mely az országot közte s a másik király: Habsburg Ferdinánd közt osztotta meg.

Az I. János halálát követő esztendőben (1541) azonban Szulejmán szultán elfoglalta az Alföld nagy részét; Budát tette a magyarországi török birtok fővárosává; szövetségese, János király fiát, az egyesztendő János Zsigmondot pedig mint valami hűbérest küldte Erdélybe. A hazafiak méltán tarthattak attól, hogy az első alkalommal ezt is meghódoltatja; pedig — a hogy a történetíró Verancsics kevéssel azután mondta, — nagy veszedelem keletkeznék abból, ha ez az „Erdélyország“ (a mint már is nevezték,) idegen hatalom kezébe jútna. Mert ő szerinte is ezt a földet „befelé bajosan járható hegyek, folyók és utak szeldelik, kitelé pedig hatalmas falak gyanánt igen magas és meredek havasok övezik úgy, hogy ha az ellenség oda bevetetné magát, nagyon meggyökeresedhetnék, mert könnyen védhető volta mellett a hely még gabonában, borban, marhában, ércben és sóban is gazdag.“

Hogy ez ne történhessék, a keletre szorult magyarság ezt a felföldet a maga számára tette bevehetetlen erősséggé. Az erdélyi államférfiak másfél századon át híven követték Martinuzzi püspöknek, János király és fia miniszterének irányát, hogy ez országrészen a maga ősi mivoltában megőrizzék s a mint lehet, ismét egész nagyságában diadalra juttassák az egységes magyar királyság gondolatát.

A Martinuzzi politikája tette a délkeleti felföldet önálló állammá, Erdélyországgá, a történelmi Magyarország összes politikai hagyományainak örökösévé. 1542-ben szervezték a kormányt, 1543-ban hódoltak Izabella özvegy királynénak és fiának, mint választott magyar királynak, s adót küldtek a szultánnak, a kit nem hűbéres uroknak, hanem szövetségeseöknök tekintettek. 1544-ben az egyesülés munkáját a lelkiösmeret szabadságának kimondásával és azzal könnyítették meg, hogy a felföld nyugati oldalán levő tiszamelléki megyéket is az Erdélyhez való csatlakozásra bírták. Martinuzzi 1551-ben már elérkezettnek látta az időt a Habsburg-háznak hódoló Magyarországgal való egyesülésre is és a koronát Erdélylyel és a tiszai részekkel együtt Ferdinándnak adta át. Martinuzzi meggyilkoltatása, Castaldó katonai kormányja s a törökök magatartása végre is nyilvánvalóvá tették, hogy Erdély csak török szandzsákság, vagy önálló fejedelemség lehet, s hogy az anyaországgal való egyesülést csupán a magyar Alföld visszahódítása után valósíthatják meg. 1556-ban tehát visszafogadták János Zsigmondot, ki királyi címeröl csak a Miksa királylyal 1571-ben kötött speyeri szerződésben mondott le s ettöl fogva Erdélyország fejedelmének s a „magyarországi részek“ (Partium Regni Hungariae) urának nevezte magát.

A gyöngge fejedelem három nagy dolgot mivel: ő alapította meg Erdély függetlenségét, melyet neki és utódainak két hatalmas birodalom ellenében kellett védenie; a székelyek ősi szabadságainak megtörésével ő indította meg a harcot az ország egységét fenyegető területi kiváltságok ellen; és ő adta meg Erdély protestáns jellegét.

Utóda, Erdély első választott fejedelme, Báthory István (1571—76) elismerte ugyan a magyar szent koronához való tartozását, de a magyar királylyal minden egyéb tekintetben ő is elismertette Erdély önállóságát; a lengyel királyi trónra pedig abban a reményben lépett, hogy Erdély, Lengyelország s a Habsburgok szövetsége s Erdély nyugati részének katonai szervezése biztosan visszaszerzi Magyarország nagyhatalmi állását. Azonban unokaöccse, Báthory Zsigmond (1581—1601) Azonban nagyon is gyorsítani akarta ezt a célt, midőn újra fel akarta emelni a nagyon háttérbe szorult catholicismust; véget vetett az ingadozó politikának, nyíltan szövetekezett az urának vallott magyar királylyal, Habsburg-királyleányt vett feleségül; kijelentette, hogy Erdély a Báthory-ház kihaltával mint vajdaság Magyarországra olvad, vérpadra küldte politikai ellenségeit, megtámadta és megverte a törököket. És akkor — egymás után négyszer is — lemondott fejedelemségéről, betegeskedésére való tekintetből; mindig a legváltóságosabb helyzetben hagyván országát. Utódai: Báthory Endre bibornok, majd Székely Mózes megkísérlik helyreállítani a nemzeti fejedelemséget; Mihály havasalföldi vajda Havasföld és Erdély egyesítésére tesz kísérletet; Basta tábornok pedig kérlelhetetlen katonai szigorral, sőt brutalitással igyekszik Erdélyt a törökkel, a havasalföldi oláhval s a nemzeti párttal szemben a Habsburg-dynastia számára biztosítani.

Erdély, valamint a politikai és vallásszabadság megmentésére, most maguk a tiszamelléki vármegyék fogtak fegyvert és vezéröket, Bocskay Istvánt, 1605-ben Erdély, sőt Magyarország fejedelmévé választották. Bocskay visszautasította a töröktől kínált koronát, ellenben a királyt kibékítette az egész nemzettel, magával a törökkel is; csupán azt kötvén ki, hogy Erdélynek magyar ember legyen a fejedelme mindaddig, míg a török az országban van. Bocskay Istvánnak az 1606. évi kiegyezés megkötőjének nagyjelentőségű szerepét némileg folytatta, majd túl ment rajta Bethlen Gábor (1613—1629), kit a Besztercebányán tartott országgyűlésen magyar királynak is megválasztottak; ő azonban szintén beérte az erdélyi fejedelemséggel s három diadalmas hadjáratban, három (a nikolsburgi, bécsi és pozsonyi) békében az ország alkotmányát és a vallás-szabadságát nemzetközileg törvényesen elismertette. A harmincéves háboru elején ismét katonai és diplomáciai tényezővé tette Erdélyt s Magyarországnak hozzá tartozó részeit. fő óhajta az lévén, hogy a Habsburg-házzal szövetekezve, kiverje a törököt Magyarországból, ha lehet, Európából is. E leghatalmasabb erdélyi fejedelem előtt is az unió, Magyarország egységének helyreállítása lebegett főcélul.

Politikáját I. Rákóczy György (1629—1648) folytatta. Ő sem Erdély külön érdekét, hanem az egész haza sorsát tartotta szemelőtt, midőn a harmincéves háborúba való avatkozásával a linzi békében (1645) végkép rendezni és biztosítani akarta az uralkodó-háznak és a nemzetnek Bocskay és Bethlen szellemében való kiegyezését. Halálával (1648) véget ért „Erdély aranykora.“ A kis ország egész Európában elismert rangot vívott ki magának. Rendezett pénz- és hadügye, valamint közigazgatása, Verbőczy szellemében dolgozó egykamarás törvényhozása, vallás dolgában protestáns hegeomonía mellett a lelkiismeret szabadságának elve, a különböző nemzetek közt való béke ápolása és biztosítása, az irodalom, tudományok és művészetek pártolása és fejlesztése, a műipar és a keleti kereskedelem felvirágoztatása a magyarságot, még erre a kis térre szorítva is, életre és haladásra való elemnek bizonyította.

Erdély biztos fejlődése úgy a magyar királyban, mint a török szultánban azt a gyanút keltette, hogy ez teljes függetlenségre vezet; s midőn intéseikkel nem törődve, II. Rákóczy György (1648—1660) csakugyan Erdély határainak kiterjesztésére, Moldva- és Oláhország szorosabb kapcsolatára, Lengyelország koronájának megszerzésére, svéd segítséggel egy szövetséges keleti hatalom alapítására gondolt, Lengyelországra pedig sereggel tört, a két szomszéd birodalom ellene fordult. A törökök, kik idáig beérték némi évi adóval, haddal árasztották el Erdélyt, magyarországi részeiből többet elfoglaltak, Barcsayban, majd Apaffiban nekik tetsző fejedelmet választottak; a magyar király támogatásával jövő Kemény János fejedelmet levették és levágták, majd pedig I. Apaffi Mihály fejedelmet (1662—1690) akarattuk eszközüvé tették, kinek velők együtt kellett támadnia a magyar királyságot.

Igy történt, hogy a török hadak vereségei egyuttal Erdély vereségei lettek. Buda eleste után Lotharingiai Károly cs. és kir. fővezér az 1687. évi egyesség alapján katonailag megszállta Erdélyt; Apaffi halála és a nemzeti fejedelemség helyreállítására vágyó Thököly Imre kiszorítása után pedig a Diploma Leopoldinum (1691. december 4-én) a magyar királyt egyuttal erdélyi fejedelemmé tette s Magyar- és Erdélyország személyes unióban egyesült.

A király helytartóját nem vajdának, hanem kormányzónak (gubernator), a mellette rendelt tanácsot guberniumnak nevezték. Az évenként való egykamarás országgyűlésen hozott törvényeket a király mint fejedelem szentesítette; a fejedelmek idejében hozott törvények, Verbőczy Hármaskönyve és a szászok kiváltságai sértetlenül megmaradtak stb. A kormánynak azonban az Erdély számára Bécsben föllállított udvari kancellária adott irányt, otthon pedig a katonai parancsnok ellenőrzése alá került. A realis uniót a nádor a XVIII. század elején ép oly hiában sürgette, mint a hogy a szabadsáért fölkelt magyarok hiában kísérelték meg II. Rákóczy Ferencz alatt (1704—11) az erdélyi fejedelemség helyreállítását. III. Károly várak, Mária Terézia határőrvidékek szervezésével katonailag bevehetetlen területté akarta átalakítani Erdélyt, mely 1768-ban a nagyfejedelemség címét nyerte ugyan, azonban harminc éven át (1760—90) az alkotmánynak még látszatát is nélkülözte, mert ez idő alatt országgyűléseket sem tartottak. A szabad székelyek egy részét határőrökké tették s ellenszegüléseket nagy kegyetlenséggel verték le. 1784-ben az oláh jobbágság egy részének Hóra és Kloska vezetése alatt támadt mozgalmát a központi kormányzat hasonlóan vérbe fojtotta. Az 1437-ben elismert három nemzet még 1790-ben sem a demokrácia győzelmének tartotta volna, ha negyedik nemzetül veszi be az oláht. Az új életre kelt magyarság, melynek önérzetét leginkább az irodalom táplálta, a Királyhágón innen és túl az unió kimondásában látta a politikai és társadalmi kérdések megoldásának egyetlen helyes módját. 1741. óta 6 magyar és 1791. óta 3 erdélyi országgyűlés foglalkozott ezzel, míg végre az ügy leglelkesebb apostolának, báró Wesselényi Miklósnak indítványára, a magyar országgyűlés példáját követve, 1848. május 30-án az erdélyi országgyűlés is kimondta a Magyarországgal való realis uniót, melyet 1848. június 10-én V. Ferdinánd király is szentesített. A kitört forradalom még egyszer szembeállította egymással Erdély nemzetiségeit. A küzdelem vége 1849-ben az alkotmány elkobzása, 1860-ban annak részben való helyreállítása, 1868-ban pedig az uniónak újabb törvény által történt biztosítása lett.

„Erdély“, melynek különállását a magyarság szempontjából csak a török hódítás ténye igazolta, politikailag megint az lett, a minek geográfiailag teremtve volt: a Kárpátok közt alakult egységes ország egyik kiegészítő része. Régi fővárosa, Kolozsvár, a maga nagy fiának, a magyar állameszme legvalódibb képviselőjének, Mátyás királynak, állított szobrot I. Ferenc Józsefnek, Erdély uniója megvalósítójának, a haza egysége helyreállítójának és az egész nemzetnek támogatásával. Szegben az egykori főváros valóban nem fejezhette ki, hogy Erdély külön története véget ért.

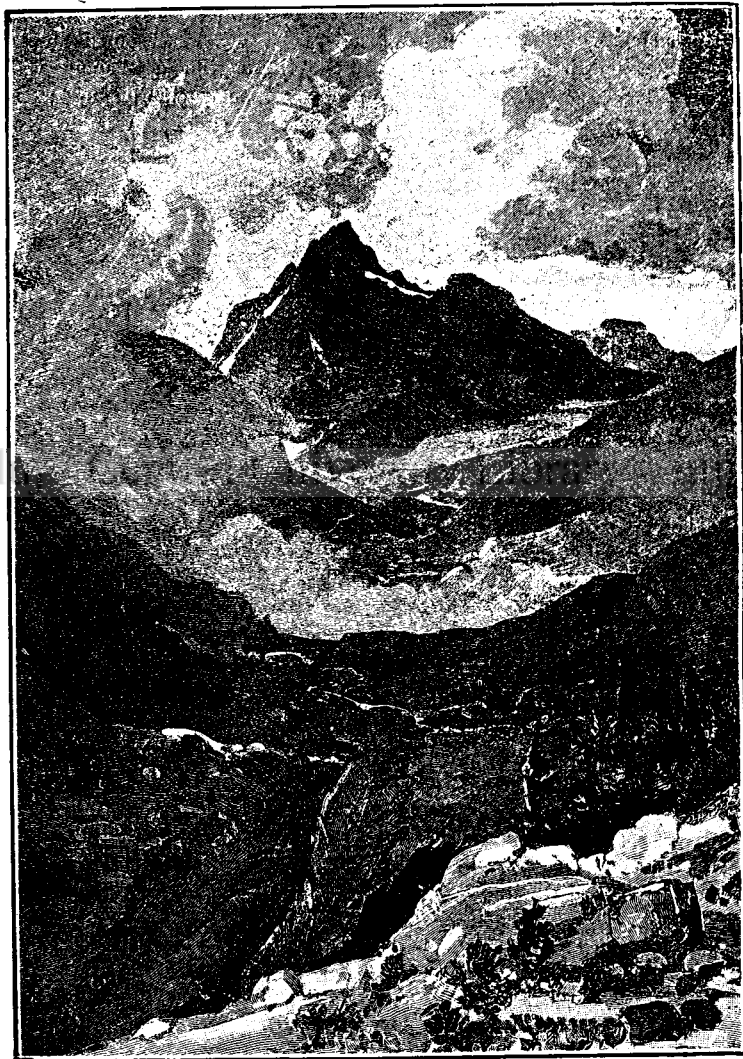
Márki Sándor dr.

ALSÓ-PORUMBÁKRÓL A NYEGOJ CSÚCSÁIG.

Írta: Téglás Gábor.

Nyegoj nemcsak nagysága méreteivel (a mennyiben 2536 méterig emelkedik a magasságos ég felé), hanem festőileg tagolt impozáns arculatával is első helyet érdemel erdélyi hegyeink között. — Régi vágyam teljesült tehát 1903. nyarán, amikor Fo-

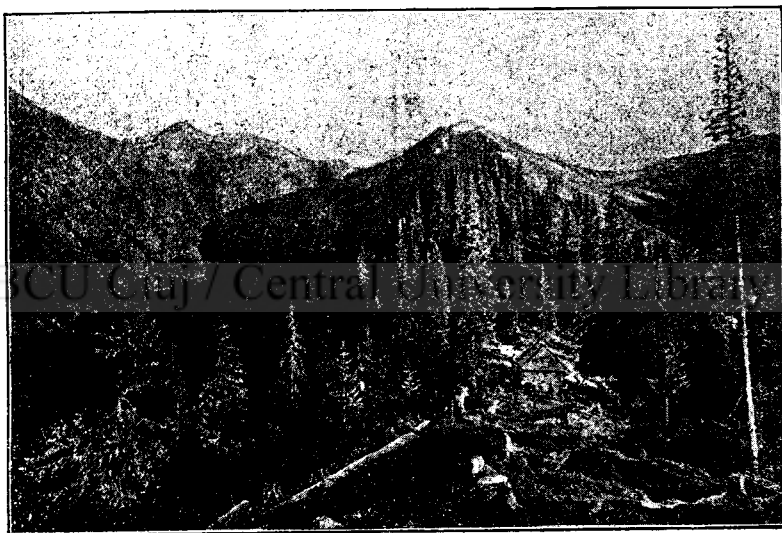

A Nyegoj.

garasvármegye régiségeit nyomozgatva *Fáber* Tódor a.-porumbáki ménesuradalmi ispán rábeszélésére családostul nekivágtunk a hegyóriásnak.

Az Olttól természetes talapzatként elhelyezkedő fogarasi-Alföld szelid

emelkedéssel simul a tekintélyes hegyfalhoz; de azért 100 méternyi emelkedéssel érzük el kiindulásunktól: Alsó-Porumbáktól a takaros Felső-Porumbákon át épen 500 méternél a szilaj szökelléssel elérő *Sebes* (Riu-mare) kapuzatát, a kincstár egykori üveghutája előtt s az alig fél óranyival fennebb következő erdőri lakásnál a jó módú gyártelep utolsó hírmondójánál, már 596 métert emelkedünk. Idáig szekérrel érkező, innen majdnem két ezer méternyi (1978) gyaloglás vár arra, aki a 2544 m. *Nyegoj* csúcsáról szándékozik lenézni a világot. — Akárhány megelegszik tehát az innen kínálkozó szűk látóképpel s mialatt a szebeni Kárpátgyelet megbizottai útján előre kirendelt lovakat felpakolják, a «gyengébb nem» ijedősebb része a viszatérés mellett szavaz. — Pedig a szebeni társaság buzgósága valóban annyira megkönnyíti a gyalog szerrel való feljutást is, hogy az épen pár év előtt befejezett 14 kilométernyi *Wolff Károly-út* kényelmes kanyargóival az 1526 m. magasságban, a fenyőöv külső szélén elhelyezett *menházig* való-

A Nyegoj nyugati oldala.

ságos séta-útként kínálkozik, melyre a legkényesebb városi nő is bátran elszánhatja magát, főleg, ha olyan kellemes idő kedvez a kirándulásnak, aminővel minket ajándékoztak meg az égiek. — A Sebes (Riu mare) és a savatii-vizek közt felemelkedő Magura gyér erdőségéből minden lépéssel tárguló kilátást élvezhetünk s amint 1168 méternél a keleti fenyves sűrű ernyője alá kerülünk, egy egy fordulónál a tervszerűleg kivágott részeken a *Nyegoj* hatalmas ormozata bontakozik ki előttünk. A legszebb pontokat tűntet fel képmellékleteink s aki élvezni tudja a természet fenséges alkotásait: valóban áhitatra hangelődve lépdél itt tovább, mert majd a havasi növényzet remek példányai (*Telekia speciosa*, havasi *Primulák* stb.), majd a kőzetek változatos sorozata és szeszélyes ráncolódásai, majd a távlati módosulásokkal is fokozódó táj szépségek bilincselik le figyelmünket. Majd a menház is kibontakozik fenyőkörnyezetéből s két gyönyörű vizesést érintve

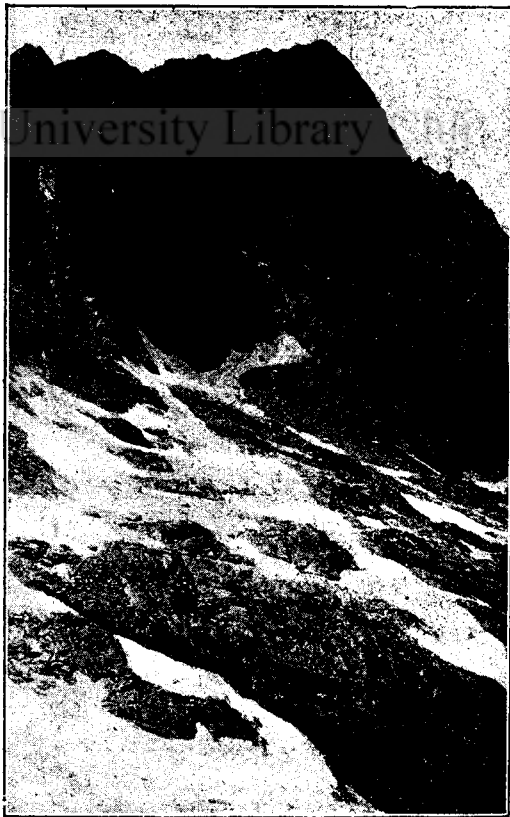
a *Serbota* hidjától s egyúttal a második vizeséstől rövid fél óra alatt kapaszkodhatunk a kilátó ponttól ügyesen elhelyezett menházhoz

Lobogó tűz, gazdag ételmi raktár és kitünő ágyak várják itt a táradt útast s a külön női és férfi osztályokban elhelyezkedve, csakhamar ismeretségbe lépünk a társaság többi tagjaival is. Ottjártunkkor *Anglia, Németország*, (főleg *München, Drezda, Berlin*) *Románia* is képviselve volt a menház vendégei között s a vendégkönyv névjegyzékein átfutva, azt észleljük, hogy: a külföld még nagyobb arányokban osztozik (nem egyszer majd nem áradozó versekben) a Nyegoj kultuszban, mint hazai hiveink

Naplementéig a menház fölött lévő emelkedésről élvezik legtöbben az észak és nyugat felé feltáruló gyönyörű kilátást. Jó helyismerő a két Küküllő és a Marosmellék hegyeit egészen a Bibar tájékáig s fel a *Kelemen-havasig* megkülömböztetheti. Nagy-Szeben kimagaslóbb épületei, mint a lakanyák, templomok, egészen kivehetők.

A nap leáldozásával hűvös szél-áramlat lendül meg a lábaink alá sülyedő fenyvesekből s a hátunk mögött emelkedő sziklagerinc szurdékaiban lappangó hó-foltok hideg lehellete éreztetni kezdi hatását. A nap igazán nyugovóra int s a munka-felosztás elvei szerint tűzhelyünk körül sűrögve csakhamar elfogyasztjuk közös fáradozásaink eredményét: a meleg tejes ételeket és illatos theát s azzal a jelszóval térünk nyugovóra, hogy: a hajnal pirkadását már útra készen üdvözöljük.

A jó szándék kivitele azonban sokkal nehezebb vala, mint elhatározása s mire a feleségem reggelije talpraállíthatá fáradt csapatunkat; az angol turista már a messzi távolból integetett felénk. Annál élénkebb ütemben végeztük a felszerelést s kitünő vezetőnk útasításait meghallgatva, a legszükségesebb kellékekkel lépdelni kezdtünk az *Ördög-ösvényén* (Drachensteg). — Pár kilométernyi sziklabevágás viseli ezt az ijjesztő nevet, melytől egyik ujdonsült turista fiam és az asztali áldások osztogatásáért is nélkülözhetetlen — feleségem az erős elhatározásaink ellenére ugyancsak riadozni kezdtek.

A Nyegoj déli oldala.

Hála a *Chotnoky* Károly barátunk demoszthénes-i talentumának, a csüggedezők is csakhamar neki bátorodva az első pár szédítőbb kanyargó után a sokkal fárasztóbb és veszélyesebb zerge ösvényen, vagyis az „ösvény“ névvel megtisztelt szikla-torlaszon, hol *Nyikuláj* vezetőnk terjedelmes bocskorait nem egyszer lépcső fok és palló, meg dobogó-hid gyanánt használtgattuk, egyszerre csak a félelmetes *Kleopátra* tűjénél találtuk magunkat. Innen a *Michaelis* pihenőjéül emlegetett szirtgerincig még nehezebb és fárasztóbb. De *Michaelis* barátunk a 2365 méternyi meredekség észak és keletre kinálkozó nagyszerű látképével bátran meg is elégelhetette, mert a legujabban 2544 m. (régebben 2536) *Nyegoj* csúcsig innen ránk várakozó 121 méter magasságkülönbség fáradságban és veszedelmességben messze felül mulja azt a távlati különbséget, mi a magasból élénk tárul. — De hogy maradtunk volna azért lenn, a mikor *Nyikuláj* bátyánk megmutogatta még azt is, hol szokott sötét, viharos éjszakákon *Berger* Lajos őrnagy, a déli Kárpátok vakmerő túristája, *Mangesius* Herman és *Spisz* százados kollégáival lámpás nélkül kikapaszzkodni, vagy szki-vel alásiklani — s a mikor még azt is hozzátette, hogy maga *Spisz* kapitányné szintén itt helyezkedett el nem egyszer ónos esőben, hóviharban medve- és zerge lesre: bennünk is feléledt a fagy-pont felé hajladoszó vállalkozó szellem s feleségem szédülő hajlamait megtagadva, zergekönnyűséggel kerülgetni kezdé a meredek szirtfokokat s mi a kilátás leirhatatlan gyönyöreitől lelkesedve, szinte szárnyakat kaptunk s egy rövid óra alatt ott termettünk a *Nyegoj* süvegén, honnan ujjongva köszöntők a *Bihar*, a kolozsvári *Öreg havas* és a *Kelemen havas* közt előnkbe tárult erdélyi tájakat. — Feledhetetlen és leirhatatlanul nagyszerű látvány fogad *Románia* felé is, hol az *Argyes*, *Vede* s az *Olt* völgy nyílásai után a romániai lapály mélyedése felett a messzeségben kéklő *Balkánig* sziklák tova tekintetünk. —

De hát mindezt látni, élvezni kell s éppen azért nem is részletezem tovább az isteni magasságban eltöltött pár óra gyönyöreit, mert azt hiszem, ízelítőül ugyis elegendőt mondtunk annak, aki a puhalkodás helyett a szabad természet szépségeit élvezve edzi testét, nemesíti lelkét.

A HEGYMÁSZÓ KERÉKPÁR.

Az a világszerte megindult nagy áramlat, mely az úgynevezett automobilizmusnak lendületet adott, korántsem ölte meg a kerékpársportot, sőt több mint valószínű, hogy az ezután még nagyobb közkedveltségnek fog örvendeni.

A motorkocsi a vagyonosabb osztálynak és főként a nagyiparosok és gyárosoknak szolgál közlekedési eszközü, míg a kerékpár megmarad a hivatalnokok és a munkásosztály olcsóbb sportjának.

Hiszen föl se lehet tenni, hogy a vételárra nézve tizszerte drágább automobil, melynél minden megteit kilométer körülbelül $\frac{1}{2}$ — 1 koronába kerül, kiszorítson egy olyan gépet, mely a fenntartás, javítások és tőketör-

lesztés összes költségeivel együtt sem kerül a tulajdonosának fél filléرنél többbe kilométerenként.

Manapság már tényleg kitűnő kerékpárt lehet venni 250 koronáért, mely 4—5 éven keresztül képes évi tizezer kilométert befutni, melynek a rendes javítási költségei ezen időszak alatt nem fogják felülmúlni azt az értéket, a melyet annak az ismételadásából nyerhetünk. A mikor akármilyen gép a gyakorlati hasznosság ilyen fokára emelkedik, akkor meggyőződhetünk róla, hogy annak a sikere nem kérésztű, sőt évről-évre nőni fog.

Tehát az automobilizmus sportja távol áll attól, hogy a kerékpárnak ártson, hanem ellenkezőleg annak igen nagy szolgálatot tehet, a mennyiben a szakmérnökök és mechanikusok egész armádiáját fejlesztette ki, a mi már magában véve is elég nagy vívmány, mert abból első sorban a kerékpár fog hasznót húzni.

Ugyanis ebből az említett körülményből kifolyólag sok olyasmit megtanultunk, amit eddig vagy nem ismertünk, vagy a minek legalább is nem tulajdonítottunk kellő fontosságot.

Az automobilizmusnak a kerékpárra kiható befolyásából csaknem egészen új gépek fognak keletkezhetni, mint a melyek között első helyen a kerékpáros turistákat érdeklő hegyászó kerékpárnak van a legnagyobb jövője.

Ha a hozzáfűzött reményeket be lehet váltani, akkor ez az új gép olyan átalakutást fog hovatovább maga után vonni, mely kiváló változást idéz elő a kerékpár fejlődés-történetében.

Az emeltyű, a csiga és a hidraulikus nyomás törvénye abban áll, hogy akkor nyerünk erőben, a mikor veszítünk gyorsaságban és viszont, a mi tulajdonképen az erőműtan legfőbb alapelvének az alkalmazása.

Pl. egy motorkocsit a mozgató erő valamely hegyoldalra fölvihet anélkül, hogy járó ütemét tetemesen megváltoztatva fölös megerőltetést fejtett volna ki.

Egyszerűen a kocsit alkalmazkodott menetével ahhoz az ütemelkedéshez, a melyet meg kellett másznia.

És ez az, amire egy kerékpáros turistának a legnagyobb szüksége van.

Miért is, a mikor a turista makacsul fölteszi magában, hogy a mozgató erőnek minden ok nélküli munkát számúznia kell, a kérdés meg lesz oldva, mert a mechanikus kényszerülve lesz a különféle áttételű gépet megszerkeszteni, melyet eddig mint kivihetetlen tervet el sem képzeltek megalkotni.

Általánosan ismert dolog, hogy mekkora előny jó sík úton az olyan áttétel alkalmazása, mely egy pedálnyomásra 7—8 méternek felel meg.

Másfelől elméleti és gyakorlati szempontból be van bizonyítva, hogy ha pl. egy 11 foknyi emelkedésű hegyoldalt óránként 8 kilométeres gyorsasággal megmászunk, akkor a rendes ütem 60 körforgásnak felel meg percenként 22 kgr. normális nyomás mellett a pedálra és 2 m. 20 áttétellel tehát egy hegyoldalnak óránként 8 kilométeres gyorsasággal eszközölt megmászása éppen annyit tesz, illetve ugyanannyi fáradsággal jár, mintha 25 kilométert karikáznánk a síkon.

Már most Georges *Delbruck* szerint a Touring Club de France havi szemléjének egyik cikkelyében azt olvassuk, hogy egy észszerűen szerkesztett kerékpárnak legalább is négyféle áttétellel kellene felruházva lennie u. m.

- 7 m 50 — a szép lapályos úton
- 5 m. 50 — hullámos talajon
- 3 m. 75 — erős emelkedéseknél
- 2 m. 20 — hegyszorosokon.

A kerékpár menetsebességének a lefokozása csakis addig a határig mehet, hogy az egyensúly meg ne billenessen

Ez az egyensúly pedig még az óránként 4 kilométer menetelésnél,

mint végső határnál fenntartható, a mikor is az áttétel 1 m. 10-re redukálható, minden túleröltetés, illetve erőpazarlás nélkül megmászván a legmeredekebb hegyek gyalogösvényeit.

A pedálos „három kerék“ ezen a téren egészen korlátlan, mert nála az egyensúly kérdése teljesen eltűnik. — Eléggé lefokozva egy ilyen 3 kerékű gép menetsebességét, melyek visszagördülhetését pl. kerékkötő láncsal fékezhetjük, akkor azzal, miként a csigával lassan ugyan, de minden túleröltetés nélkül rendkívül nagy munkát végezhetünk. A lehető legkedvezőbb körülmények között eszközölhető gyorsaságnál az áttételt 9 m. 50 ben állapítja meg, a legmeredekebb hegyi ösvényen alkalmazható 1 m. 10 áttétellel szemben, akkor egy gép nem kevesebb, mint 6-féle áttétellel állhat rendelkezésünkre.

Ime a kerékpár rendkívüli rugékonyságának a képe, mely új alakjában egészen ismeretlen világot tár föl az érdeklődők előtt.

A kerékpárra nézve az volna az eszményi dolog, hogy a megkívántató áttételek menetközben önműködve váltakozhassanak.

Most természetesen meg kell elégednünk a különféle áttételeknek a menetelés félbeszakításával járó kicserélhetőségével s minél változatosabb az, annál inkább közeledünk a géppel való hegymászás önként módosuló gyorsaságváltoztatásához

Egyszóval a kerékpáros turista már is választhat a különböző rendszerű gépek egész áttétel-sorozatán.

Tehát eltekintve egy motorkocsi drágaságától s a legujabban annak kezeltesére közforgalmi érdekből megkívántató gépész vizsgálatától: az automobilizmus még akkor se fog kárt tenni a kerékpárban, ha a reklám nagy dobja — miként a hírlapokban olvastuk — magát a belga királyt állítja az automobilisták élére. Sőt remélhető, hogy a XX-ik század fog gazdagítani azzal a nagy fölfedezéssel, hogy a már meglévő találmányok gyakorlati alkalmazása és az egyre tökélyesbülő modern technika segítségével előállítja az ugynevezett *hegymászó kerékpárt*, mely egy csapásra új irányt ad a turistáskodásnak.

Már is nagy szolgálatot tesz a vasparipa a kiránduló helyek sík úton való megközelítése tekintetében, a mennyiben a költséges fuvar megtagarítja, sőt nem erőszakolt menetelésnél és középszerű távolságoknál egy többé-kevésbé gyakorlott kerékpáros már rövid pihenés után ruganyos léptekkel kezdhet a gyalogláshoz, hogy jároművét hátrahagyva bepillanthasson a havasok világába. —

De abban a pillanatban, amikor a kerékpár szerkezete, annak hegyi úton való használatát a lehetőség határain belül elérhetővé teszi: a műliókba kerülő hegyi vaspályák helyett pompás hegyi kerékpár-utak fognak épülni és a kereken gördülő hegyi lovak egész csapata fogja kényelmesebb hegymászóinkat a hegycsúcsokra szállítani.

A kerékpározás és a hegymászás kölcsönhatása a kerékpáros hegymászók új céhét fogja megalkotni.

Bourlet egyik nem rég Párisban tartott nyilvános fölolvasásában, mint eddig legtökéletesebb turista kerékpárt a kétféle sebességre áttehető »Hiron-delle« (Fecske) kerékpárt tartja legalkalmasabbnak, melynél a transzmissziók egymásmellett vannak elhelyezve és teljesen utrakész állapotban minden szükséges fölszereléssel el van látva.

Ujabban megkísérlették, hogy a transzmissziókat egymás fölé helyezték, de az ekként szerkesztett biciklik sokkal nehezebben kezelhetők. —

Egyszóval, a technika fejlődik s a kerékpár a sík útról már kezd a hegyek felé közeledni.

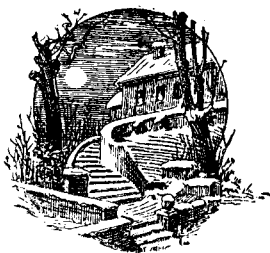
Ennélfogva legkisebb okunk se lehet kicsinyelni, különösen a francia, olasz és angol-amerikai kerékpár-gyárak évről-évre gyakorlatiasabb ujtá-

sait, melyek egyszerre csak megteremtik azt a járóművet, mely hegyen völgyön az útelhajlásokhoz automataszerűleg fog alkalmazkodni gyorsaságban, hajtási tempóban és erőkimélésben

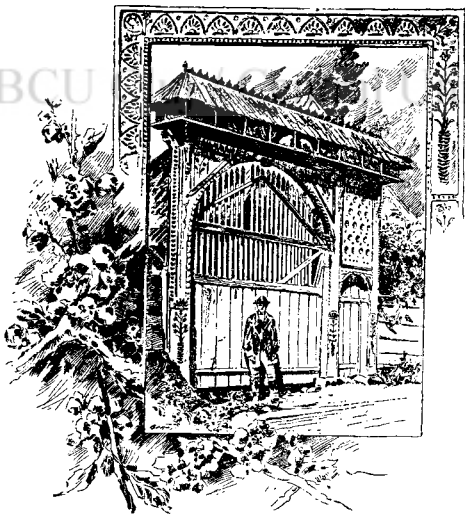
Tehát a ma már magyar földön is egyre szaporodó motorkocsik korántsem a kerékpár alkonyát jelentik, hanem igenis fontos tényezők arra nézve, hogy mielőbb fölviradhasson a kerékpáros turisták eszmény képének t. i. *a hegyet járó, önáttételű és szabadkerekű vasparipának* a verőfényes kajnala.

Már pedig egy ilyen hegyképes csodagép nemcsak korszakot fog alkotni, hanem valóságos közhasznú forradalmat idéz elő, mert egészen új régiókat nyit meg a kerékpározók előtt.

Figyelő.

A SZÁSZFENESI SZÉKELYKAPU.

Az a szép, tágas völgytekenő, melyen át a Gyalu megett egybefolyó Hideg- és Meleg-Szamos megnövekedett árja siet nagy kanyargások közt Kolozsvár falai alá, két tekintélyesebb falut hordoz termékeny talaján, Szász-Fenest és Szász-Lónát.

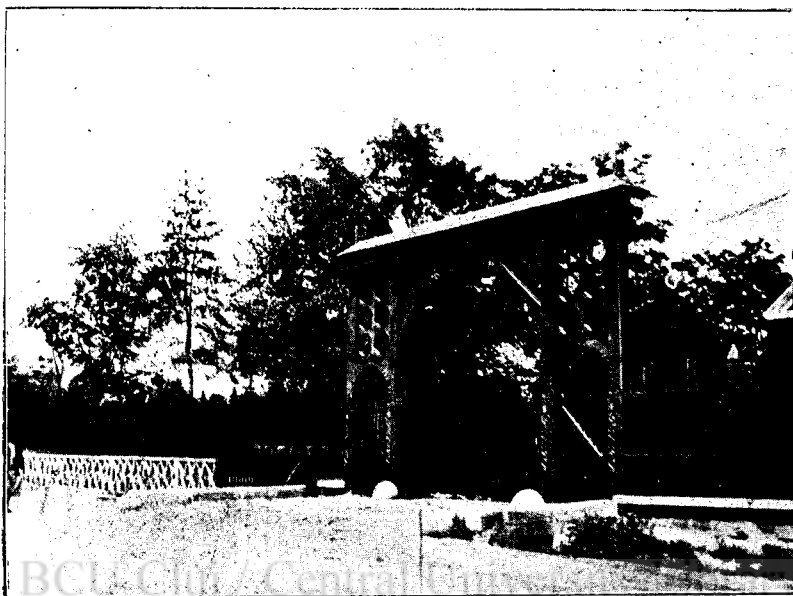
Mindakettő már csak nevében hordja keletkezésének emlékét. Az ősi telepések jó magyarokká váltak nyelvükben, vallásukban, szokásaikban és nevükben; s míg Szász-Fenesen már csak a magyar katolikus templom tömör építésű tornya árulja el az ősi szász építő-

mester kezét, addig Szász-Lónán már újabb építésű református templom fogadja az ősi települők ivadékát.

Az átutazó kevés figyelmet szokott e két érdekes helysége fordítani, nem tudván szabadulni ama fenséges panoráma bűvös hatása alól, melyet az egyre jobban kialakuló gyalui-, lónai- és Andrásy-havasok gyakarolnak reá.

De a turista nemcsak a természet fenséges alkotásai iránt fogékony; jólesően pihenteti szemeit már a fenesi határ elején kezdődő s az országot mindkét oldalán a hegyoldalakból a Szamos medréig szabályos alakokban

váltakozó táblákon, s habár nem is lát mindenki a gazda szemével, érzi, hogy itt magasabb gazdasági ismeret, fáradhatatlan gondoskodás, céltudatos erőlködés segít azokon, hogy a gorbói hegy kopár lejtője gyümölcsös kertté, a Szamos ártere vadvirágos rétté, s a különféle gazdasági növényekkel váltakozva beültetett táblák kanaáni területté váljanak.

A szászfenesi székelykapu.

A falu innenső részében a képünkön feltűntetett *székely kapu* bilincseli le tekintetünket s rögtön sejteti velünk, hogy az a viruló kultúra, melyben idáig gyönyörködtünk, e kapu mögül fakad Jóleső melegség önti el szívünket, mikor a kapu keresztgerendájáról és az ősi címerekkel ékített kapu boltozatról olvassuk:

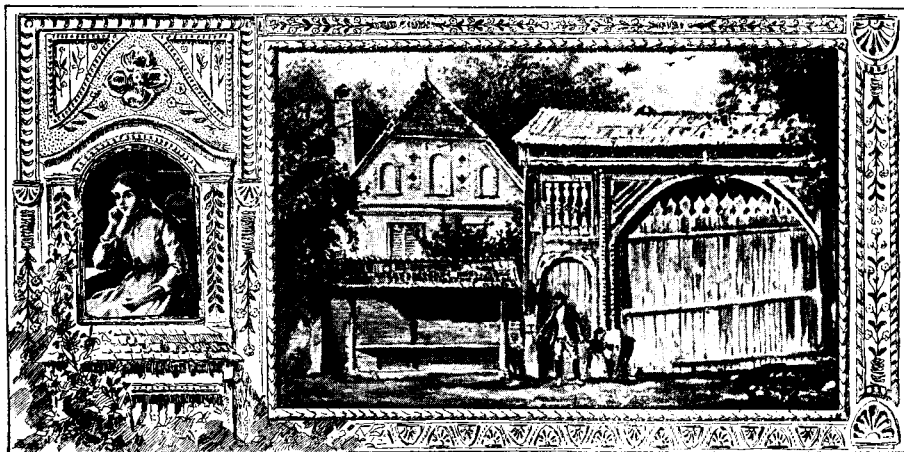
„Isten kegyelméből építették ezen kaput csikszentmártoni Szabó József és hallerkői gróf Haller Francziska 1903.“

„Álgyon meg az Isten
kimeneteledben,
Kormányozza jöttöd
visszatérésedben.“

Tehát nem a régmúlt évszázacok vihart látott egyik szép reliquiája ez a kapu; múltja, története ennek még nincsen, de akaratlanul is ékesen szóló hirdetője annak, hogy az a magyar főúri pár, mely azokkal az egyszerű, régies, cikornyátlan székely betűkkel ily istenfélő szerénységgel nevezi meg magát a kapu keresztgerendáján, s mely távozó vendégét a kapuboltozat ama mélységes fohászával ereszti útra, az ősi, tiszta, magyar erények ott-

honánl tette meg házáat s e székely kapu felállításával is őseink dicsőségére, honfentartó erényeire, nemes műérzékére figyelmezteti elnemetlenedő korunkat.

Maga a kapu, valamint a mindkét oldalon hozzá csatlakozó léces kerítés a múlt időkből reánk maradt legszebb kapuk tanulmányozásával készült, melyek közül egyet-kettőt összehasonlításul be is mutatunk.

Székely kapu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Azonban a legapróbb részletekre is kiterjedő gondoskodással megrajzolt művészi faragványok Szabó József kapuján is szépen érvényesülnek. Úgy a nagy, mint a két kis kapu ívesen van kivágva; a négy hatalmas kapuzábé — mely az uradalom fenesi erdejéből került ki — stilizált virágfaragással gazdagon van ékítve, s a kerekablakosan áttört közök az ívek felett oly szerencsésen vannak alkalmazva, hogy a kapu, nagy méretei mellett sem veszette el nyulánkságát, finomságát s könnyedén hordozza a galamblugas tömör zsindeletet.

Ha nincsen is még multja, története e kapunak, van a megette — árnyas fák lombjai között elrejtve — meghuzódó udvarháznak. Történet, mely összeforrt ezen országrész, a haza, a nemzet történetével. Történet, melynek legjobb krónikása maga az a főuri házaspár, mely oly egyszerű közvetlenséggel, a hazafias érzelmek hevével, az emberszerető szív melegével tudja elregélni e falu udvarainak küzdelmeit, verőfényét, boruját a ködös multban.

Elmondja azt a számos regét, melyeket a nép gondolatvilága szült a Leányvár romjairól, arról az őrtoronyról, mely a szembenálló erdőborította, kettőshátú Várhegy keleti csucsán őrködött a völgy felett.

Elvezeti gondolatban a látogatót arra a lapos dűlőre ott a magyarfenesi patak partján, melyet még ma is Táborhelynek nevez a falu népe s a hol II. kákóczy György utoljára mérközött a törökkel. E helyen a szán-

togató gazda még ma is lel néha-néha egy rozsdáette kardpengét avagy sarkantyut s hosszan eltűnődik azon, hogy miért kellett annyi verejtéken kívül oly sok vérrel is öntözni ezt az édes hazaföldet.

Végül pedig visszatérve a szászfenesi székelykapura, óhajtjuk, hogy legyen az erdélyszerte hirdetője és követésre méltó példája magyar udvarházaink és így községeink meghonosítandó eredeti külső jellegének.

K. Fodor János.

TURISTA-ÖTLETEK.

— Dr. Herrmann Antaltól. —

turista célja tulajdonképen maga az út; ezért minden útja célhoz vezet.

A turistaság az ifjut férfivá teszi, a férfit ifjuvá.

Az igazi turista rajongó, mint a fiatal szerelmes és kitartó, mint a hű barát.

A turista-egyesület a legbiztosabb nyereségre dolgozó részvénytársaság, dividendája az egészség.

A turistaság a nőemancipációnak talán egyedüli természetes tere.

Edzett, erős, egészséges turista-nőkre van szükségünk, nem sápadt, verszegény tanárnőkre.

A zerge nem lesz háziállat; a turista nem lesz rabszolga

A turistaság télen is virulhat, mint a fenyőfa.

A lángész és az embergyűlölő egyedül jár.

Az éles szem az országúton is felfedező.

Nehéz ott járni, a hol senki, vagy igen sok ember jár.

Csak az szeretheti igazán a hazát, a ki ismeri.

A tájék igazi szépsége a saját lelkünkben van.

A vidék szépsége inkább az élvező turistáé, mint a telekkönyvi tulajdonosé.

Minél emelkedettebb a lélek, annál tágabb a szemhatár.

A törpe lélek a Bucsecsen sem áll magasan.

Kellemetlen társaságban nincs szép vidék.

A villamosság korszakával szemben is haladást jelentene az — ózon korszaka.

Egy nap a szabadban több pihenés, mint egy hét az ágyban és több okulás, mint egy hónap az iskolában.

A havas csucs a legközelebb van a naphoz és mégis a leghidegebb.

A csúcson minden út találkozik.

Erdély a legszebb lap a természet könyvében.

Az Isten kalapjában levő bokrétában Erdély a legszebb virág, de a kalap nem tud róla.

Az E. K. E. elég mélyen szánt, de keveset vethet belé.

Az új főtítkár az E. K. E. szerencsésének — a *Kovácsa*.

Erdély a világ szanatoriuma lehetne, de mi nem akarunk betegápolók lenni.

A Szent-Anna-tónak nincs sem kellő útja, sem fürdője, sem vendéglője. E tó tükrében a székely turistaság tükröződik....

Rabsonné csináltathatott volna az ördöggel turistaútát Szovátától a váráig. Mert most az ördög sem csinál

A szovátai Medve tó hideg viztől — melegszik....

A Gyilkos-tó az élet vize lehetne, ha Lázár István gróf milliósos volna..

A gyalui havasok messzebb vannak Kolozsvárról, mint a — Vezuv.

Rumén honfitársaink *tengeri*-betegségét az orvosok pellagrának nevezik.

A magyar nem megy fel a hegyre, de az oláh lejön a völgybe.

Az erdélyi magyar olyan, mint Mohamed: azt várja, hogy a hegy jöjjön hozzá.

Erdély valódi paradicsom lehetne, ha virulna benne a tudás fája.

Kár, hogy Hankó a borvizet nem tudja borrá és vízzé elemezni.

Sok orvos borvizet prédikál és — bort iszik.

Erdély borvize az élet vize, melyet hétfejű sárkány őriz. Fejei: tudatlanság, közömbösség, irigység, könnyelműség, pénztelenség, nagyzolás, külföldieskedés.

A turista vigasztalódják az oláh közmondással: Jobb a rossz idő, mint a semmiféle idő.

A nem turisták ürügye: a fásasztó turistaság nem kellemes; a nem fásasztó — unalmas.

Legjobb a görbe út.

A járatlan útat a jártért el ne hadd!

A korsó a vízhez jár, a szomjas turista a korsóhoz.

Háborut, fürdőt és pénzt csak pénzzel lehet csinálni.

Az irgalmas testvér a beteget ápolja, a szabad levegő az — egészséget.

A barlangban a legérdekesebb látnivaló — a sötétség.

A leglátogatottabb barlangok a -- bűnbarlangok.

Ha a skerisórai jégbarlang Páncsován volna, megaszálnák....

Vasutról a táj csak kinematográfia.

A vezető a vezetettek szemével szokott látni, a vezetettek a vezetőével.

A túrozás: kéjjárás.

Az utazó-vállalattal való kéjutazás csak a vállalatra nézve kéjes.

Az utaztató vállalattal turistáskodó bérbe vett lábon jár és kölcsönként szemmel lát.

Turista térképpel járni kényelmes, térképen még kényelmesebb.

A kalauz könyvben néha mondva csinált természet van.

A kalauz könyv sok fáradságtól, költségtől és — élvezettől megkimélhet.

Az útjelzés a járatlan turista sorvezetője.

A kilométer faló a turista karrikaturája.

A turistaság nem hossz-kilométerekből és magassági méterekből áll.

Minden út a kocsmába vezet.

Nem azért élünk, hogy együnk, és nem azért járunk, hogy igyunk.

A vizesésnél jól esik a — bor.

Kérdezték az avatott turistát: «Mi a legkedvesebb, a bájos vidék, a szép asszony, vagy a jó bor?» — Felelé: «Bájos vidéken, szép asszonynyal jó bort inni!»

HELYNEVEK NAGYBÁNYA KÖRNYÉKÉN.

Nagybánya törzslakói elmagyarosodott szászok, Kővár vidékét pedig eloláhosított magyarok lakják. E néprajzi viszonyokból következik, hogy a vidék helynevei a lakosság nemzetiségének változásával a felveti nyelvek hangtani törvényeinek megfelelőleg sok helyen tetemes változáson mentek át, úgy, hogy jelen alakjukban néha teljesen felismerhetetlenek. Különösen áll ez Kővárvidék dülő- és határneveire, melyeket az 1660.-i iszonyú török dúlások után a kiölt magyar jobbágyok pótlására a kincstári birtokokba telepített oláh lakosság részben megtartott, — hanem átídomította nyelve hangtörvényei szerint; nagyrészt azonban pótolta hasonló hangzású vagy jelentésű saját szavaival.

Igy lett pl. Órhegyből Strázsistye, Kővár-ból Gyiora, Ribékfalvából Ribilesty, Udvarhelyből Dvorhij, Remetéből Remecsara, Kolczéből Kolcira, „Corcyra,” mely név a falú földesurainak vallomása szerint a római korból ered a Jóni tenger egyik szigetéről, s főbeveréssel biztatják azokat, kik ezt kétségbe vonják. Így lett Mára patakából Márius, — mely természetesen Márius consul nejét rejti magában, — Dombó-ból Dimbrovica, így alakul át épen most Kis-Bánya neve Kicbájává, melyet már a magyarok is így kezdenek nevezni. E körülménynél fogva Kővárvidék kétségkívül nagyszámú magyar eredetű határ és dülőneveinek felkutatása alaposabb utánjárást és oláh nyelvismereteket igényelne.

Kővár vidékén a helynevek tekintetében három régiót lehet megkülönböztetni: a síkföldi 1660 előtt tisztán magyar, most 2 falú kivételével egészen eloláhosított övet, melyben teljesen magyar eredetű helynevek vannak; másodsor a dombvidék régióját, melyben a falvaknak két nevük van, — magyar és oláh, — ami a hajdani vegyes lakosságra mutat; a harmadik régió helynevei tisztán oláhok, s lakóinak jellege, a személynevek stb. is oláh jellegűek, míg a síkság lakóinak nagy része magyar nevű. Így a helynevek gazdag sokfélesége világosan mutatja az egymást történetileg követő népeknek nyomait. Ósrégi szláv és talán kelta nevek mellett számos új-szláv, magyar és oláh, itt-ott német nevek tömkelege található fel. Minket itt csak a magyar helynevek érdekelvén, Kővár vidékénél az első — a síkföldi — övet kell vizsgálnunk.

A régi magyaroknak — úgy látszik, — nem voltak topikus helyneveik, hanem többnyire azon törzs, vagy nemzetség után nevezték el a telepeket, mely rajtuk lakott. Ilyen neveknek látszanak Kővár vidékén pl. Csolt, mely nemzetségnév; ¹ Karula (Karul, = karvaly, turul) (Karuly a Kapjon nemzetség egyik ága ², Kölcse ³. A kapjon nemzetség Szatmár vármegyében települt le és él ma is. Giród — Tótfalú a Gerolt nemzetség után.

A lakóhely jellegét tüntetik elő, Tóhát, Szél-szeg, Erdő-Aranyos. Mind a hely fekvése, sajátosságai után vannak elnevezve. Ilyenek még Fentős (Kis

¹ Dr Wertner: A magyar nemzetségek a XIV. sz. közepéig. I 210

² Wertner II. 105.

³ U. o.

és Nagy), Lápos (Magyar, Oláh, Hagymás), Berkesz, melyet régi iratokban Berkesnek írnak. Melléknevei Sáros és Magyar. Az első egy a kővári várból való vitéztől, ki a hagyomány szerint alapította; a másodikra azzal szolgált rá, hogy az oláh-ság kellős közepében máig megmaradt magyarnak. Egyik szőlőhegyének neve Miskolca; benne van a Rétorbánkertje, mely Szapolyai János titkáráé, Róth Orbáné volt. Egy hegynék Lencsés a néve; a község egyik telepét Berkesz-patak-nak nevezik. — Ilyenek még: Kovásfalú, Tőkés, s az Avas, mely N.-Bányától északra 15 falut magába foglaló terület. A név az „ó“ vagyis régi szóból származott és tilalmas erdőt jelent. ¹⁾

A mellettük folyó vizekről vannak elnevezve. Miszt-bánya, Túrvekonya az Avasban. A Túrt attól származtatják, hogy a folyó nagyon mossa, túrja a partot. Koltczer Kővárvidékén; Szinér, mert partjain „szinbor“ termett. Szászér-ből lett Szaszar-falú és folyónév, melyet a bányahatóság urai „illetlen hangzásáért“ Szazorra változtattak. Régi értelme egészen elavult, pedig régi okmányokban Zazernek, Szászérnek van irva és tényleg a Nagy-Bánya helyén állott első szász telepek Zazarbánya volt a neve. Ilyen falunév Feketepatak is.

Érdekesek azok a helységnevek, melyek a környék túlnyomó növényvilágát jelzik. Magyaros, Körtyélyes, Nyires, Tölgyes, Hagymás, Rózsa-pallág, Gyökes és Bikszád az Avasban. Somkút nevét a hagyomány egy kúttól, illetve ennek somfatörzsből kivált kávjától származtatja.

Állatneveket rejtenek magukban: Holló-mező, Kánya háza (az Avasban.)

Valami sajátságuk után nyerték neveiket Fehérszék, Feketefalú, Magasfalva, Hoszszúfalva, Szakállasfalva, Kékes, Hidegkút, Szappanpataka, Pusztatelek, Büdösfürdő az Avasban, s Borkút ásványvizéről.

Személynevekből eredtek: Koltó, ²⁾ Katalinfalva, Lac, Lukács és Lénárfalva, Sándorfalva, Györkefalva és Dánfalva. ³⁾

A lakosok hajdani nemzetiségére vonatkoznak: Oroszfalu, több Tótfalú s Törökfalva, hol a hagyomány szerint egykor a törökök táboroztak volt. A két Buny neve állítólag a fejedelmi korban oda telepített bunyóktól (bunyevácoktól) ered. Másféle nevek: Monostor, Pribékfalva, Kővár-remete, ⁴⁾ melynek egy kiszögellő fennsíkját Dvorhijnak (Udvarhely) nevezik, a hol Szapolyai János 1526-ban az erdélyi nemességgel részgyűlést tartott egy maig meglévő épületben, mely jelenleg tojás- és krumpli-raktár. Ilyenek még Vámfalú az Avasban, Váralja (Varaju), mely felett a Prisnel nevű hegyen egy ismeretlen nevű vár állott, és ilyen Lemény.

Nagy-Bányán a magyar határnevek újabb keletiek és csak a város közvetlen környékére terjednek, mert a távolabb fekvő völgyek nevei szlávok vagy oláhok. Nagy-Bánya régi neve Asszonypataka és Szászérbánya (Zazerbánya). Az előbbi onnan ered, hogy a város a magyar királynék hitbére volt s asszonyok mostak benne aranyat (Rivulus Dominarum).

A környék egyik helyneve: Órhegy, a várostól nyugatra. A neve mutatja rendeltetését. A Klastrommezőn a hagyomány szerint veres barátok kolostora állott. A barátok elszóktették Báthori leányát, mire ez felment a királyhoz és ott egy órára magára ruháztatta a királyi hatalmat s mint ilyen hadaival ostrom alá fogta a barátokat, kik féltükben öngyilkosokká lettek. A leány kiszabadult, — a kolostor pedig elpusztult. ⁴⁾ A Borpataka ásványvizéről nyerte elnevezését. A Kákásmező terméketlen kákás hely; hajdan vesztőhely volt. A Bodonkút kivájt-fatörzsű kút, s a vidékét is így nevezik. Egy határrésznek Czifra a neve; van Láposerdő, és van Elesekő—dűlő.

Hegyek: a Kereszthegy, a rajta álló keresztől; Virág szép növényzetéről; Morgó sok üregéről. Hegyek még a Dongás, Szarkarét, s a Kőalja a Szúzkő-vel, melyen a nép képzelete szűz Máriát látja.

Szólók: Éhvölgy, Bányoldal, Tűkörhegy, Kollátos, Kalandás, Décsén, Fejérút, Paprád, Fendely.

¹⁾ Avas, mert régi, megmohosodott s mintegy megavasodott fákkal kevékedik Szirmay szerint.

²⁾ Ez is magyar falú. Egyik kútja a Vajda-forrás Petőfi kedves kiránduló helye volt.

³⁾ L. Thury J. értekezését az Erd. Múzeum 1898 évf. 153 old.

⁴⁾ Lehet, hogy tán a szerzetes rendeknek Báthori Gábor által való eltörlésére van itt homályos célzás.

Völgyek: a Szt.-János-völgye, Amadé v. Fokhagymás (Kénes vizéről), Veresvíz Ravasz-patak.

A Bódító¹⁾ (három van) Kis Gyöpel, s Göncvár bányák.

Csorgók: Vascsatorna, Marosi, Szt.-János, Ózesi, Kizes.²⁾

Van Pece (árok); van Tolvaj Dénes karámja. A Pinye csorgója, barázdája stb. egy a XVIII. század elején élt kuruc guerilla vezér nevét tartja fenn.

Bányák még végül: a Nagyverem, Újbánya, Cseresnye, Boldogasszony, Kőszeg, Varló, Evangyelista, Szükülő, Sárga vagy Lapusnya-patak, Csiznavölgy.

Felső-Bánya város határneveitől szintén felsorolhatunk néhányat. Magának a városnak a régi neve Középhegy volt.

Mostani határnevei: Kis-Kákás, Eresztőmező, Él (hegyhát), Kókút, Köröshegy, Kakastaré, Hosszúorom, Sojor-völgy. Bányái: a Tudor, Leres, Tomoz, Vant, Hegyeshegy. Csorgók: a Réti, Rettegi, Petrezselymes, Csorba stb.

Ott van még a Likaskő, melyet a nép hite szerint Pinyé lyuggatott ki és hengerített le egy hegyről. A Királyasszony csorgójából állítólag Erzsébet királyné — I. Lajos anyja, — szokott vizezt meríteni.

Végre patakok: a Tirza patak, Kékes, Terebes, Tálna, Bolkány és Homoród.

Rácz Miklós.

ERDÉLYI KINCSES MONDAK ÉS HIEDELMEK.

Fegyzkönyvecske az Erdélyben levő rejtett kincsekről.

Sokan azt mondják: a mit magad hová nem tettél, azt ne keresd! — De hibás tanács, mert minden ember köteles szerezni és többnyire onnan szerez, a hová nem tett. Ennélfogva sokan a kincskeresők miék (mijök) vagyon, abból is kipusztulnak, mert a sok monda után indulnak meggondolatlanul; mások nem bátorzkodnak, a kincset őrző vagy körülé koválygó lelkektől féltőkben semmi kincset keresni; mások babonákat üznek; mások a hetedik gyermek körmit fehér mákolajjal megkenik és úgy nézetik a kincs hollétét; mások a nézők, kártyavetők, csillagok, hold, tavasz, ősz ideit, mások gyulásait vizsgálják; mások füvek ezerivel, mások kénesóvelel, furuval, csinált vesszővel és ki tudja mi módot követnek el a végre, hogy kincset kapjanak?

Mindezek és több ilyen eszközök által keresik a kincset. Én azt nem vizsgálom, akárki hogy keresse; én egyiket sem keresem, sem a keresőt nem gyalázom, nem untatom. Mert több kincs vagyon Erdélyben a földbe rejtve, mint vagyon az egész világon a föld felett. Egész pincék vannak sokhelyt tele kincscsel, melyet a fenyegető zenebona miatt előre rejtettek el az emberek s azután vagy kiállottak szembe az ellenséggel, vagy elbujtak, elveszték az emberek, és ott maradt a kincs.

Nem ereszkedem keresése módjába, csak azt szándékozom felfedezni hol micsoda kincset hallottam életemben elrejtve lenni.

Homoród szentpéteri Cseke József gyűjteményeiből, a saját írása a XVIII század végéről. Előszava egy negyedréttű kisebb kéziratos kötetnek az Erdélyi Múzeum levéltárában „Erdélyi kincsek” címmel. A kézirat utolsó lapját az «Erdély» előző számában közöltük.

Herrmann Antal.

¹⁾ Mäskép tengerszem.

²⁾ Kíz a n.-bányái nép nyelvén = vasérc.

kézi térkép turistacélokna is megfelel.

A helységek a törvényesen helyes elnevezéssel vannak fölvéve s csupán a röpke szemlélet alapján tűnik szemünkbe az az egy pár név, a mely azonban a hivatalos helynévtárban is még mindig németül van beiktatva

Hazai örmény museum.

A hazánkban élő hazafias örményiség még napjainkban is számos faji jellegű és vonatkozású ősi ereklyét, képet, nyomtatványt, himzést, ruházati cikket, könyvet, butordarabot, ékszer őrizett meg kegyelettel és az ősi kelengyés ládáknak nem egy örmény néprajzi régiség rejtőzik. Ezeknek a felkutatása, összegyűjtése és közszemlére állítása foglalkoztatja most azt a szervező bizottságot, mely egy Szamosújvárt fölállítandó *Örmény Muzéum* ügyét készíti elő. Ez az alkotás valóságos tükre lesz az örmény különlegességek kultúra-történeti emlékeinek. Az örmény kézimunka és műipar jellegzetes tárgyai, egyházi és világi használati cikkek, festmények, faragványok, apáról-fiúra maradt mindennemű régiségek, egyszóval a szellemi és anyagi termékek egész sorozata, fényképgyűjtemények, családi címerek stb. fogják az *Örmény Muzéum* gazdag tartalmát szolgáltatni. Minden följánlandó tárgy az előkészítő bizottság elnökéhez: *Szongott Kristóf* ny. tanárhoz, az „Armenia“ szerkesztőjéhez Szamosújvárra küldendő, ki a hagyományos alakú, célú és kezelési használati és díszítési tárgyak egész csoportját már eddig is szorgalmasan gyűjtögette. Az *Örmény Muzéumot* igazgató Muzéum-egylet közelebről megalakul.

A választói kiállítás.

Érdekes falusi kiállításról adunk számot, mely vonatkozásainál fogva az E. K. E.-t különösebben is érdekelheti.

A kolozsvári járás főszolgabirája évenként járása területén, melyhez harmincegy magyar és oláh község tartozik, kiállítást rendez Állatokat, terményeket, háziipart s legutóbb néprajzi gyűjteményt is mutatott be. Most három éve Apahidán, az idén Válaszúton rendezte *Hankó Veress* Károly főszolgabíró tagtársunk ezt a kiállítást. Hogy a kiállítás költségeivel hirtelenében végezzünk, f. évi szept. 3-án nyitották meg a kiállítást, melyet az állami iskola épületében s udvarán emelt szárnyékokban helyezték el. Egynehány előkelő kolozsmegyei földbirtokos jött el s a megye alispánja, *Dózsa Endre* nyitotta meg a kiállítást szép beszéddel. Négy falusi dalosegylet, u. m. a patai, kidei, györgyfalvi és választói este dalosversenyt tartott s egy eleven etnográfiai érdekesség volt: a kidei ifjusági egyesület előadta papjának, *Székely Miklós* ev. ref. lelkésznek két egyfelvonásosát. Természetesen banket is volt s másnap, vasárnap, lóverseny, majd egy tréfás számárverseny a nép nagy multságára, végül pedig kiosztottak valami hetvenöt díjat a kiállítóknak. A háziipari zsűriben *Kovács Géza* E. K. E. titkárt is beválasztották, ki a kiállítás megnyitásán az E. K. E.-t képviselte.

Az etnográfiai külön kis kiállítást *Orosz Endre* apahidai igazgatótanító rendezte, a maga saját gyűjteményéből *Orosz Endre*, ki a Mátyás-házi múzeum számára is gyűjtött, az őskori régiségek kutatása terén országos hírt szerzett magának Lelkesedése, talentuma, sikerei e téren bámulatosak. Nyolcszáz korona fizetéséből, mondhatom hősies szorgalom s nélkülözés árán tett nagy gyalogutakat, gyűjtéseket s nagyfontosságú fölfedezéseket Utjaiban gyűjtött össze egész sereg etnográfiai tárgyat is, melyekből kiválóan érdekesek a sátoros cigányok

tárgyai: ékszerei, amulettjei, jellegző spirális díszítésű magukcsinált ékszerei, továbbá a juhász, pásztorélet szerszámai, készségei, faragott s díszített botjai. A cegei gróf (Wass gróf) juhásza egyik faragott botjára tizenkét féle motívumot rótt be biztos kézzel. A nép nagy konzervatívizmusa mutat, hogy egyes szerszámok évszázadok előtt való formájukban maradtak meg, még a legolcsóbbak is. Így egész sereg fából faragott varrótűt látunk. Van ötezer esztendőnél is régibb szerszám: egy őzagancs, melyet mostani tulajdonosa lábbeli saru (bocskor) furáshoz használ. Egy kőorszakbéli kis szerszámot kuruzslásra használ egy öreg asszony. Ezen a kis kiállításon, melyet évek óta vaszorgalommal gyűjtött össze egy mindenképen kiváló ember (a kit külön speciális talentuma és ismeretei nélkülözhetetlenné tesznek más tudományos téren, melyen kevesebb emberünk van), egész sereg primitív, elmés szerszám mutatja a szegény nép ötletességét, találékonyágát, néha bámulatos ügyességét és okosságát egyes szerszámokban s kivált ezek egyszerűségében s mégis használhatóságában.

A kiállítás legnagyobb részét az állami iskola három termében elhelyezett női kézimunka gyűjtemény tette ki. Harmincegy község asszonyainak szorgalmas keze szötte, fonta, hímizte, varrta munkái. Az általános benyomás, hogy e téren is a tanulatlan, egyszerű nép, a maga ősi hagyományaihoz ragaszkodó mintával, díszítő motívumaival sok szép, érdekes munkát tud. Érdekes azt megfigyelni, hogy a magyar motívumok, így a kalotaszegi varrottas, mint terjed — iskolákban tanítva, — messze túl a Kalotaszegen. Mint hódítja meg a románajku asszonyokat, a kik rikí több, tarkább színben dolgozzák fel, vagy pedig egyesítik a maguk ősrégi motívumaival ilyen oláh-magyar motívumú varrottast, az a jón községi asszonyok némelyiké mutatott be. A magyar név-elöláhosításnak egy jellegzetes példáját, nem csekély

meglepetéssel, láttuk egy népies himzésen, a hol *Farogó* Ilona nevét Iliana *Faragan-vak* belhímezve lehetett olvasni.

Ez a kézimunka kiállítás, a melyhez csatlakozott külön az iskolásleányok kiállítása, háziipari, egyúttal etnográfiai kiállítás is volt. Kétséget kizárólag mutatta, hogy e járás községeinek leány- s asszonynepe a régi hagyományos népies kézimunkához új motívumokat, új technikai eljárást is tanult a kézimunkában. Szőnyegek, függönyre alkalmas szövetei meglepően szépek s tartósak, össze sem hasonlíthatók az egész országot elárasztó silány gyári, külföldi gyártmányokkal.

Azt a kérdést kell tehát felvetnünk, hogy miért nem valóban háziipar ez a tudása és ügyessége a nép leányainak. Mindenik leány és asszony csak magának dolgozik, de iparszerűen mindebből a sok asztaltűtől, ágyneműből s fehérneműből, terítőtől, kendőtől mit sem készít. Ellenben valamennyi kiállító asszony a bécsi gyárak festett kendőiben, kretonjában jár, üvegyöngyeik is bécsi gyárból kerülnek le s még a piros bőrszímák anyagát is talán osztrák gyár küldi ide.

A hogy a kalotaszegi varrottas és a halász csipke hódít, nem lehetne számos vidéken az odaváló speciális női kézimunkából házi ipart teremteni s kiszorítani vele az osztrák gyárak silány asztalneműit, függönyeit, sőt éppen a díszítések motívumainak originális volta miatt elvinni külföldre? Tudtunkkal most Kopenhágában egy erdélyi speciális társulatot elárúsító üzlet nyílt meg. Az E. K. E.-vel összeköttetésben álló Schumacher kopenhágai író kezdesére. De egyelőre a maga környékén, a maga falujában venné föl a harcot az asszonyok munkája, az osztrák otromba s izléstelen gyártmányaival. Egy egy falu birtokosnője, egyszóval bármely urhölgy nagy eredményeket érne el ilyen irányú mozgalommal lakóhelyén.

Föltűnő a férfi háziipar csekély volta. Van Válaszúton kosárfonó

tanműhely, melyet a magyar lakosság nagy eredménnyel látogat. A románok távol tartják magukat tőle, mert azt a hirt terjesztették, hogy külön pótadót szednek azoktól, akik tanulnak. Gyártmányai csinosak, izlésesek, nagyobb piacot még nem kaptak, pedig megérdemlik.

Egy-egy falu népe valamelyes mesterségre különös talentumot mutat. Így Kolozsvár fölött egy hegyi község: Felek. — Román lakosai ügyes faragók Järmokat igen ügyesen tudnak csinálni. Valóságos zseniális lobog Korcsa Jakab feleki huszonnyolc éves román parasztban. Ez az ember olvasni, írni nem tud. (Feleken nincs állami iskola), de hegedűket készít, csellót, (kibőgőt), klarinétot, miket cigányoknak ad el. Egyik kiállított hegedűje oly öblös, mint a régi mesterhegedűk némelyike. Megkérjük tőle, hogy miért csinálta ily formára? „Nem tudom magam sem, feleli, azt hiszem, hogy így jobb a hegedű“. Eből az emberből, ha ki képeznék, talán olyan zseniális hegedűkészítő lehetne, hogy munkái számot tennének. Érdekes példája a népben lévő talentumnak. De úgy tapasztaltam, nemcsak egyes emberben van ez meg a falun. Amint azt a sok-sok kézimunkát néztük együttesen, azt a hitet keltette föl bennünk, hogy ennek a szegény, küzködő, nyomorral viaskodó népnek, asszonyának, leányának, mely oly súlyos munkát végez, nagy ügyessége, izlése s talentuma van a pihenésül végzett kézimunkákban mutatkozó izlésre. Ki tanítja, ki fejleszt, ki irányítja? Egy-egy tanítónó, kítől a gyermekek mintákat kérnek, az iskola, mely például ma a kalotaszegi varrottast terjeszti, de úgy láttam, helyenként egy-egy szecsesziós bélféregszerű csavarodású diszitést is tanít

Most már, ha ezekben a szegény és szomorú oláh falvakba is valahogy be lehetne vinni a kedvet, a módot a háziiparra, hogy tanulékony lányaik, asszonyaik s őket segítő férfiak egy kis jövedelmes kereset-
hez jussanak: mily nagy áldás vol-

na! Rendszeres, okos és izléses vezetés kellene, mely egyaránt respektálná az eredeti, régi motívumokat s utmutatást adna arra, hogy izléssel vegyítsék a színt s tanuljanak újabb technikát is. Azt vélem, hogy az ily kisebb kiállítások e tekintetben az információt adhatnák meg minden érdeklődőnek, s egyúttal az iránta roppantul érdeklődő asszernépnek mindjárt buzdításul is szolgálnak. Épp úgy a férfiak is, kivált a magyar falvak lakói, nagy ügyességgel, izléssel is ránevelhetők volnának egész sereg iparcikk készítésére.

Az E. K. E. annak idején nagy-szabású tervezetet terjesztett a keresk. miniszteriumhoz az erdélyi házi- és népipar törzskönyvezése, nyersanyag kiosztása és vándorszaktanfolyamok, valamint Kolozsvárt egy különleges iskola föllállításá iránt. A válaszüti kiállítás is az E. K. E.-nek ad igazat.

KÖNYVESHÁZ

Három nap a Magas-Tátrában

Egy 30 oldalra terjedő kis könyv jelent meg Eperjesen *Florián* Károly dr. tollából, mely a tátrai utirajzok közül különösen azáltal válik ki, hogy a mint az olvasót Csorbától Tátrafüredig vezeti: jóleső intimitással tárja fel e régi fürdőhelyünk krónikáit, régi feliratait és kegyelettel emlékezik meg az első uttörőkről. Itt találjuk helyén megemlíteni az E. K. E. székely társasága érdemes elnökének, *Orbók* Mór kolozsvári tanítóképző-intézeti igazgatónak vezetésével — kinek Tátra-Lomnicon nyaralója van, — azt az ősszel múlt egy éve végbe vitt iskolai kirándulását, melyben intézeti tanárok kíséretében 74 növendék vett részt

Azon a ponton, melyről *Florián* dr. megjegyzi, hogy ott a lengyel «szokol» még nem üzte el a turulmadarat, t. i. a Lengyelnyerges tanítójelöltek elénekelték a himnuszot.

Egy, az utazást leíró és szorgalomra valló pályanyertes iskolai

dolgozatot is eredményezett ez a 8 napos kirándulás, melynek *Rákosi* Zoltán a szerzője.

A tátrai utirajzok kapcsán ez a min tászerű turista utazás azért is érdekel bennünket, mert jobbára székelly ifjak vállalkozását dicséri. *Florián* könyve különben egy három napos úgynevezett *normál kirándulást* vázol s a finom fényezett papírra nyomott szöveget néhány kép tarkítja.

A róna vadvirágai. (Irtta: *Tanács* József.)

Azt mondják, hogy az alföldi ember nehezen szokja meg a hegyes vidéket; hát ezt az elméletet megcáfolja *Tanács* József gyógyszerész, az E. K. E. buzgó ellenőre, ki nemcsak hogy bércünk közt vált lelkes turistává, hanem egyuttal itt kapott kedvet ifjukori írói vénájának az újra fölvetelére, mit egyik utóbbi számunkban az E. K. E. érdekében is sikerrel megkísérelt.

Az előttünk fekvő könyvazonban a körünkben erdélyivé vált halasi ember síkföldi visszaemlékezéseit tartalmazza, abból a szintén költészetet sugárzó pusztai életből mérítve, melynek márkáns ecsetvonásokkal megrajzolt epizódjai színesen, hangulatosan és érdekfeszítően tárják fel a reánk, hegyvidékiekre még a szokatlanság varázsával is ható rónaság délibábos mozgó fényképeit. Tehát a *Tanács* József tollának élethű pillanat-fölvételei jellemzik azokat a tárcaszerű történeteket, melyeknek kiváltképpen egy-két csikós-jelenete, illetve tanyai életképe valóságos kis festmény prózában.

A csinosan kiállított, mintegy tíz iv terjedelmű könyvet 2 koronáért árusítja szerző a kolozsvári Kosuth-szobor javára. Ajánljuk tagtársaink figyelmébe. — Kapható az E. K. E. irodájában.

EGYESÜLETI ÉLET.

1.

F. évi nov. 13-án tartotta az Erdélyi Kárpát-Egyesület rendes havi választmányi gyűlését. Elnökölt Heppes Miklós kir. táblai tanácselnök, jegyzett Kelemen Lajos, előadott Kovács Géza főtitkár. Jelen voltak: Deák Albert dr., Eister Mátyás dr., Csifó Salamon, Jákey Dániel dr., Merza Gyula, Merza Lajos kir. tanácsos, Magyar Endre igazgató, Szádeczky Gyula dr., Pap Mihály ezredes, Papp Kristóf, Török Imre dr., Gombos Ferenc, Weisz József dr., Tanács József gyógyszerész és Müller Béla főkönyvezető. A báró Feilitzsch Ártur elnököt helyettesítő Heppes Miklós első al-elnök üdvözölte az igazgató-választmányt abból az alkalomból, hogy az évi közgyűlés után ez az első ülés.

A régi választmányi tagokat további buzgó munkára kérte fel, az újonnan megválasztottakat pedig üdvözölte a távollevő elnök nevében is és az ülést megnyitotta. Jelentette a választmánynak, hogy József Ágost kir. herceg rendkívül megleghangú táviratban köszönte meg az egyesületnek a közgyűlés alkalmával hozza intézett üdvözlését. A választmány hódolatteljes örömmel vette tudomásul a hercegi táviratot. Jelentést tett továbbá az elnök, hogy a múzeumok és könyvtárak országos szövetségének Temesváron tartott közgyűlésére Herrmann Antal dr., muzeumi igazgatót küldötte ki az elnökség az egyesület képviselőjére. A választmányi ülésről való elmaradásukat kimentették: Bán Antal postafőnök, Kovács Dezső ref. tanár, Pál István kanonok.

Az elnöki bejelentések után a főtitkár tette meg jelentését az egyesület 2 havi életéről, a mely idő alatt tartott a rendes évi közgyűlés és tisztújítás. A közgyűlésnek előkészítése volt a központi irodának legfőbb feladata. E munka közben lebonyolították három iskolának: a budapesti II. ker. tanítónőképző-intézet, a debreceni ev. ref. kollegium, a szamosújvári gimnázium növendékeinek csoportos kirándulásait. A két előbi intézet különösen meleg hangú átiratban köszönte meg a központi irodának és a vidéki osztályoknak fáradozásait. Az említett iskolák kirándulásuk alkalmával a fél Erdélyt beutázták. A közgyűlési határozatok végrehajtottak. A sajtó kimerítően és rokonszenvesen foglalkozott az egyesület évi jelentésével és különösen kiemelte az elnök magas szárnyalású megnyitóját, a mely a turistaságot új formában világította meg, úgy, a hogy

az irodalomban eddig még ilyen talpraesetten ismertette nem volt. Hankó Vilmos dr.-nak „Universum“ című díszmunkájához, továbbá Sigerius Emilnek magyar és német nyelven megjelentő turista-munkájához az elnökség több képet kölcsönzött ki. Rendeztek egy tanulmányi kirándulást a révi cseppkőbarlang újonnan felfedezett részeinek megtekintésére, továbbá egy nagyobb szabású kirándulást október hó 22.- és 23-án a meziádi cseppkőbarlanghoz. Egy korábbi választmányi ülés határozata alapján egy időleges keleti szőnyeg-kiállítást rendeztek, a melylyel sikerült a nagyközönségnek érdeklődését felkelteni. Az „Erdély“ folyóirat 9., 10. száma megjelent és szétküldése folyamatba van. A főtítkár jelentését jóváhagyólag vették tudomásul, egyben köszönő iratnak küldését mondták ki Czárán Gyula E. K. E. tiszteletli tagnak azért a fáradozásért, a melyet a meziádi kirándulás rendezése körül tanusított. Merza Gyula főpénztáros tett jelentést ezután a szeptemberi és októberi pénztári forgalomról. A szeptemberi tiszta bevétel 1237 K. 95 fillért, az októberi pedig 962 K. 48 fillért tett ki. November hónapra a folyó kiadások levonása után 508 K. 10 fillér maradványt hoztak át. Jóváhagyással tudomásul szolgál.

Örömmel vették tudomásul, hogy az idegen forgalom emelése céljából Herz Jenő vulkáni kereskedő a Zsil-völgy táj szépségeiről albumot ad ki és a jövedelemnek 10 százalékát az egyesületnek ajánlotta. A kiadót az egyesület erkölcsi támogatásban fogja részesíteni. A szohodoli Lucsia-barlang újonnan felfedezett részére vonatkozólag véleményét kért és kapott az egyesület, amelyek alapján kimondták, hogy a barlanggal foglalkozni turisztikai szempontból nem érdemes. Dr. Sziládi Zoltán nagy-enyedi tanárnak kérését, aki a barlangban ásatásokat ohajtana az egyesület támogatásával végezni, alap hiányában teljesíthetőnek nem találták. Kimondták, hogy az egyesület az Országos Magyar Szövetség felolvasó- és vita-estélyein részt nem vehet, mert az egyesület alapszabályai értelmében politikával nem foglalkozhatik.

Élénk eszmecsere fejlődött ki a Fo-

garas vármegye közigazgatási és erdészeti bizottságnak javaslatai és határozata felett. Utasították az elnökséget Jékey Dániel dr. indítványára, hogy úgy a Fogaras megyei osztályt, valamint a vidéki többi osztályokat szervezze újra és tegyen lépéseket egy Szolnok-Doboka megyei osztály felállítására. A Brassó megyei osztály kérésére a cenki Árpád-emlékmű rácsozatának költségeire gyűjtést indítottak, amely 22 koronát eredményezett.

Ezután jelentést tett a főtítkár az egyesületi muzeum állapotáról. A muzeumi tárgyakat és termeket alaposan kitaraktatták. A szamosújvári örménykatholikus egyház himzéseit és egyéb tárgyait, melyek magvát képezik az örmény múzeumnak, kiállították. Most van előkészítés alatt a dési és szamosújvári szent Ferenc-rendi zárda himzéseinek kiállítása. Új tárgyak adományozásával gyarapították a múzeumot Szádeczky Lajos dr., Patáky Jenő dr., Haller Károly dr., Jéneý Aladár dr., Kapátán M. káplán, Sánta Angulus zárdafőnök. A könyvtárt pedig özv. Radnóti D. né és Hangay Oktáv 1—1 könyv adományozásával. A választmány köszönetet szavazott az adakozóknak. Hét új tagnak — akik az utolsó választmányi ülés után jelentkeztek, — felvétele után a Stein János kiadásában megjelent új erdélyi térképpel foglalkozott a választmány és annak ügyét a gyermekek részére kiadandó E. K. E.-képeskönyv ügyével együtt áttették az irodalmi bizottsághoz, azzal a kéréssel, hogy a képes könyvre vonatkozólag a jövő év május haváig a választmánynak tegyen jelentést.

Főtítkár javaslatára felhatalmazták az elnökséget egy képeslevelezőlap kiállítás rendezésére, abból a célból, hogy meglehessen állapítani, hogy mely természeti szépségről nem készültek levelező-lapok, mert azok az ilyen helyek reklámzására nézve kiválóan alkalmasak. Több kisebb ügy elintézése után az ülés véget ért és azután a választmányi tagok nagy érdeklődéssel tekintették meg Merza Gyula magyarázatai mellett a nagy értékű örmény kiállítást.

II.

December 10-én délután 5 órakor tartotta meg az Erdélyi Kárpát-Egyesület érdekes tárgysorozattal rendes havi választmányi ülését a muzeumi irodában.

Jelen voltak: Heppes Miklós kir. táblai tanácselnök, Pap Mihály ezredes, Herrmann Antal dr., Orbók Mór igazgatók, Kovács Dezső, Kovács János, Holló Károly tanárok, Papp Kristóf, Schönberg Miksa kereskedők, Melitskó Frigyesmáv.-felügyelő, Nemes Győző máv.-hivatalnok, Müller Bála főkönyvvezető, Hollitzer Nándor, Kelemen Lajos EKÉ. jegyzők, Török Imre dr. orvos, Merza Gyula főpénztáros és Kovács Géza főtítkár. Az ülésen Heppes Miklós elnökölt, előadott Kovács Géza főtítkár, jegyzett Hollitzer Nándor.

Az elnök üdvözlőlvén az igen szép számban megjelent tagokat, megnyitja az ülést és jelenti, hogy az elnökség Prielle Kornélia színművésznőt, E. K. E. alapító tagot színi pályájának 60 éves évfordulójakor tartott jubileuma alkalmából, továbbá Jung-Cseke Lajos apátplébános rendes tagot a vaskora-renddel való kitüntetése alkalmából táviratilag üdvözölte. A választmány az elnökség intézkedését jóváhagyólag vette tudomásul.

Ezután a főtítkár tett jelentést a központi iroda egy havi működéséről. Szorgos munkát végeztek a hátralékos tagdíjak behajtása körül. Előkészítették az „Erdely“ folyóiratra vonatkozó előfizetési felhívásokat és megkezdették a folyóirat borítékán közzéteendő hirdetések gyűjtését. A folyóiratnak a múlt hónapban megjelent számát a sajtó rokon-szenvesen fogadta és ismertette. A házi ipari szakosztály egy szűkebbkörű értekezleten megállapította az osztály munkaprogramját és előkészítette egy Kolozsvárt felállítandó házi ipari bazárnak a tervezetét.

Ezek után jelentést tett a főtítkár arról, hogy a létesítendő képes-levelezőlap kiállítás kérdő íveit szétküldötték a szolgabiroi hivatalokhoz. Az előjelekből ítélve a kiállítás sikere biztosítva van. A választmány a jelentést jóváhagyólag vette tudomásul.

Ezután a főpénztáros tett jelentést a november havi pénztár forgalomról, mely szerint 2232 K. 88 fl. tiszta bevétel volt és a kiadások után december hóra 1511 K. 36 fl. maradványt hoztak át. Jóváhagyólag tudomásul szolgál.

A Vargyaspaták völgyében felállítandó székely tüdő-szanatoriumról Rosenbaum Pál orvos által irt röpiratot véleményes jelentéssel végett kiadták a balneológiai szakosztálynak.

Ezután élénk eszmecsere fejlődött ki a hőmezővásárhelyiek ama nagyszabású és közgazdasági szempontból kiválóan fontos terve felett, hogy a kolozsmegyei Béles vidékén nyaraló telepet akarnak létesíteni és a létesítéshez az Erdélyi Kárpát-Egyesületnek támogatását kérték. Az egyesület választmányja a legnagyobb örömmel fogadta a szép eszmét és útasította az elnökséget, hogy a földbirtok tulajdonosával haladéktalanu lépjen érintkezésbe.

Egyben kimondotta a választmány, hogy hasonló nyaraló építéseknek kiváló súlyt fog fektetni arra, hogy az eracleődők figyelme a Székelyföld felé irányuljon. Különösen figyelembe venni határozta Csik vármegyét. A felosztás alatt álló kereskedelmi múzeumi állandó kiállítás tárgyainak eladását kimondották.

Ezután jelentést tett a főtítkár az E. K. E. múzeum ügyeiről, a múzeumi tárgyak gyarapodásáról. Szongot József egy koppantót ajándékozott a múzeumnak, az iroda pedig egy róvás-palcát és juhász-botot szerzett be, továbbá Hermann Antal dr., igazgató 23 drb. tárgyat, különböző vadász-szerszámot és készséget, továbbá 8 drbból álló ivókanál-gyűjteményt ajándékozott az egyesületnek. A választmány a z ajándékozónak jegyzőkönyvi köszönetet szavazott.

Ezután jelentést tett a főtítkár a választmányának azokról a támadásokról, a melyek az „Ellenzék“ napi lapban jelentek meg abból az alkalomból, hogy Szamos-Ujváron egy örmény-múzeum felállításának és egy örmény múzeum egyesület alakításának eszméje merült fel. A választmány az ildomtalan durva támadás felett napirendre tért s arra válaszolni már a hirlapicikk hangja és mó-dora miatt is szükségtelennek tartja és jóváhagyólag vette tudomásul azt, hogy az elnökség megbízásából az egyesület két tisztviselője az örmény-múzeum-egyesület alakuló értekezletén részt vett.

Hermann Antal dr., indítványára Török Imre dr., és többek hozzászólása után kimondották, hogy az egyesület a tél folyamán különböző felolvasásokat fog rendezni. A felolvasások rendezésére egy háromtagú bizottságnak kiküldése után az ülés véget ért.

Szerkesztő: **Merza Gyula.**

Nyomatott Gombos Ferencnél Kolozsvárt. Deák-Ferenc-utca 12. szám alatt.

E. K. E. iparcikkek.

— 5% az E. K. E. javára. —

- E. K. E.-gyűjtő.** Megrendelhető az *Unió* magyar ált. gyufagyár r. t.-nál Budafok.
- E. K. E.-pezsgő.** Megrendelhető belatini *Belatiny* A. pezsgógyárosnál, Budapest, Üllői-út 60.
- E. K. E.-rum.** Megrendelhető *Gottschlig* Agoston udv. szállítónál; Budapest, Kőbánya, Felső vaspálya-u. 33.
- E. K. E.-erősítő.** } Megrendelhető *Szilágyi* Eleonora likörgyárában
- E. K. E.-Kólalikőr.** } Kolozsvárt.
- E. K. E. háziipari cikkek.** (Kalotaszegi és székely himzések, körösfői «himes» butorok). Megrendelhetők az E. K. E. irodájában, Kolozsvárt.

Az E. K. E. kiadványai.

Kaphatók az Eggenberger-féle könyvkereskedésben (Hoffmann Alfréd) Budapest, IV. Kecskeméti-u. 3. sz. és az E. K. E. titkári hivatalában Kolozsvárt.

- Erdély* 1892—1903. évi folyamai. Ára évfolyamonként: füzve 10 kor. — fill.
- Hankó Vilmos* dr: Die Bäder und Mineralwässer der erdélyer Landestheile Ungarns. . . . . 4 kor. — fill.
- Hankó Vilmos* dr.: A fürdők helyes berendezése és az ásványvizek okszerű kezelése . . . . . 2 kor. — fill.
- Hankó Vilmos* dr.: Székelyföld, diszkötésben. . . . . 10 kor. — fill.
- Hankó Vilmos* dr.: Erdélyi fürdők, ásványvizek . . . . . 1 kor. — fill.
- Hankó Vilmos* dr.: Unde se petrecem vará? (oláh nyelven) . . . . . 1 kor. — fill.
- Hankó Vilmos* dr.: Milyen ásványvizet igyunk? . . . . . 1 kor. 40 fill.
- Molnár—Vajda*: Udvarhelyvármegyei kalauz. . . . . — kor. 50 fill.
- Méhely Lajos*: Brassóvármegyei kalauz . . . . . 1 kor. — fill.
- Pálffy Mihály*: Képek a gyalui havasokból . . . . . — kor. 40 fill.
- Rádnóti Dezső*: Erdélyi Kalauz, Piros vászonba kötve. Ára: nem tagoknak. . . . . 6 kor. — fill.
E. K. E.-tagoknak . . . . . 4 kor. — fill.
- Téglás Gábor*: Hunyadvármegyei Kalauz . . . . . 2 kor. — fill.
- Kelemen—Fodor* Kolozsvári Kalauz . . . . . 1 kor. — fill.
- Kelemen Lajos*: Kolozsvári Kalauz (füzve) . . . . . — kor. 40 fill.
- Semajer—Rádnóti*: Képes kalauz az E. K. E. múzeumában . . . . . — kor. 40 fill.
- Gidófalvy István* dr: A hitelszövetkezeti érdekhálózat kiépítésének kérdése a Székelyföldön. . . . . — kor. 20 fill.
- Hankó Vilmos* dr: A székely ásványvíz-ipar föllendülésének a feltételei . . . . . — kor. 20 fill.
- Hoffmann Géza*: A székelyföld kincsei . . . . . — kor. 20 fill.
- Mika Ottokár*: A székelykérdés megoldásának módjai. . . . . — kor. 20 fill.
- Rubinyi Mózes*: Csángó ország . . . . . — kor. 20 fill.
- Színés akvarrell képek*: Gyilkos tó. . . . . 3 kor. — fill.
Remetei sziklaszoros. . . . . 3 kor. — fill.
- E. K. E.-jeleány*: Nagy, ára: . . . . . 3 kor. — fill.
Melltű, ára: . . . . . 2 kor. — fill.
- Képes levelező lapok* az E. K. E. múzeum Mátyás-házi szobájáról. (Kaphatók a múzeumban.). Darabja . . . . . — kor. 10 fill.

IRODALOM.

Ingyen kapja március hóban bárki a Gajári Ödön szerkesztésével megjelenő „Az Ujság” független politikai napilapot, a ki már most, ha csak egy hónapra is, beküldi az előfizetési összeget április hó 1-től számítva, azzal a kötelezettséggel, hogy májusban és júniusban is fogja járattatni a lapot. Az Ujság husvétii ajándékát, a gyönyörtően illusztrált „Az én Kortársaim” című Mikszáth-Albumot, minden fél éves előfizető megkapja, szintugy minden előfizető, a ki negyedévre fizet elő, de kötelezi magát a következő negyedévre is az előfizetési összeget beküldeni vagy a ki havonként fizet elő, de kötelezi magát Az Ujság-ra legalább fél évig előfizetni. Az Ujság főmunkatársai: Herczeg Ferencz, Kozma Andor, Kobor Tamás, Mikszáth Kálmán, Kenedi Géza. Előfizetési árak: 1 hóra 2 K. 40 f. Negyedévre 7 K. Megrendelő cím: Az Ujság kiadóhivatala, Budapest, Kerepesi-ut 54. Mutatványszámot kívánatra küld a kiadóhivatal, de sokkal célszerűbb az előfizetési összeget már most, ha csak egy hónapra is április 1-től a kiadóhivatalhoz beküldeni, mert ebben az esetben a fentiek szerint amugy is egész hónapon át, márciusban ingyen küldi a kiadóhivatal a lapot.

Csokonai Lapok. E címen indult meg Debrecénben az ujév kezdetével, egy diszes kiállítás s minden hó 1-én és 15-én megjelenő szépirodalmi folyóirat *R u d n y á n s z k y* Gyula jeles költőnk szerkesztésében. „Zászlóbontás” című beköszöntőjében céllal tüzi ki a nemzeti költészet diadalát, melyet hogy minél sikeresebben szolgálhasson, Csokonai Vitéz Mihály szellemét hívja segítségül; ez adjon erőt, ihletet és minden jóra kedvet, ugymond, hogy a Csokonai Lapok a magyar költészet borús korszakában a szebb jövőző verőfényének nyara lehessen.

A Csokonai képével díszített színes borítéklap izléses kiállítása, nemkülönbön a szerkesztők körül csoportosuló fényes írói gárda már az eddig megjelent számokban is olyan nemes irodalmi törekvésre vall, hogy ezt a vállalkozást első sorban Kolozsvár irigyelheti s mint kiválóan pártolandót ajánljuk tagjaink figyelmébe.

Előfizetési ár: fél évre 5 korona, negyed évre 2 K 50. f., egy füzet ára: 50 fillér.

A „Magyar Szó”, a szabadelvű eszmék, a felvilágosodottság és az igazság fáradhatatlan harcosa, az új esztendő alkalmából előfizetési felhívást hirdet. A most lefolyt küzdelmes esztendő tényei tauskodnak a mellett, hogy a „Magyar Szó” az igaz hazafiaság, a független szabadelvűség és a törhetetlen igazságszeretet bátor szószólója. A nemzet jogaiért vivott szent küzdelemben mindig ott volt az élen.

A „Magyar Szó” elsőrangú ujság. Társadalmi, tudományos, művészeti és színházi kérdésekben vezető szerepe van a fővárosi sajtóban, újdonság rovata pedig a legfrissebb, a legigazabb és legérdekesebb hírekkel szolgál. A „Magyar Szó” előfizetési ára: egész évre 28 korona, fél évre 14 korona, negyed évre 7 korona, egy hónapra 2 K 40 f.

Kakas Márton Sipulusz népszerű élclapja a vidámságnak és elmésségnek valóságos tűzijátékát produkálja. Képei és irott apróságai egyaránt olyanok, hogy a legkomolyabb kritikánál is jobban megvilágítják a politikai és társadalmi élet új eseményeit. Irodalmi része csillogó, tarka keret gyanánt fogja körül a derűtseget keltős művészi leg parodizáló illusztrációkat. Előfizetési ára: negyed évre 3 K; egyes szám 30 fillérért kapható.

Beniczkyné Bajza Lenke, a jelenlegi írónők királynőjének nevezhető: mért az ő szellemi termékeit legjobban szeretik, legjobban olvassák. Ennek a kiváló írónőnek egy remek, igen érdekesítő regénye jelenik most meg a „Képes Családi Lapok”-ban, ezen legrégebb, legolvasottabb szépirodalmi képes heti laphban. Aki a „Képes Családi Lapok”-ra most előfizet, teljesen ingyen kapja meg a Karácsonytól mostanig megjelent számokat, hogy Beniczkyné remek regényének kezdetét is megkapja. A „Képes Családi Lapok” előfizetési ára negyed évre 3 korona. A pénz küldendő Budapest, VI., Ó-utca 12. a kiadóhivatalba.

A Budapesti Bazar pompás kiállításban havonként kétszer jelenik meg.

A Budapesti Bazar egyike legregibb és legjobb divatlapjainknak.

A Budapesti Bazar előfizetőink illetve tagjaink negyed évre 1 K 30 f. kedvezményes árért szerezhetik meg.